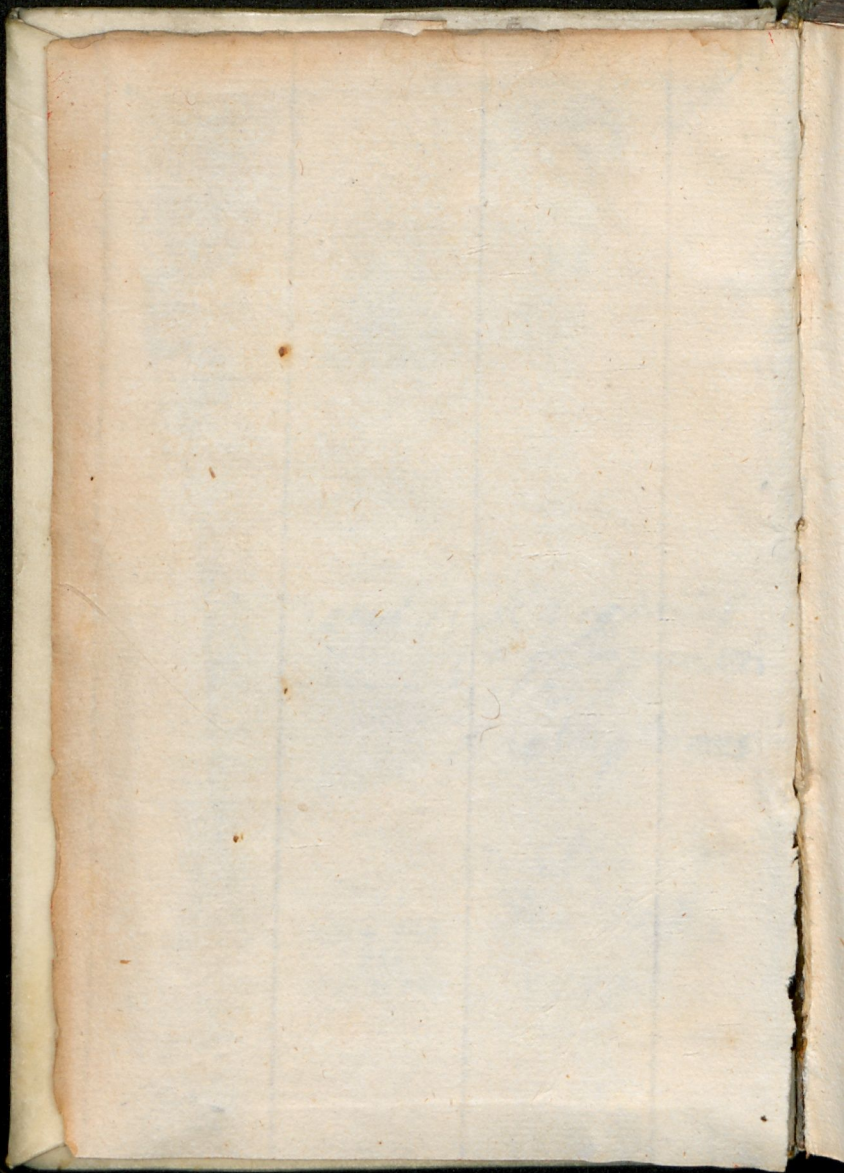

Oratio de
de lingua
Anabaptismas

Oratio de
inmensa Dei misere-
ricordia, 1524.

AB 56 057

ADVERSVS

ANABAPTISTAS PHILIPPI ME-
lancthonis iudicium.

I T E M

An Magistratus iure possit occidere Anabaptistas,
Iohannis Brenij Sententia.

I T E M

Articuli, inspectionis Ecclesiarum
Saxoniae, emendati.

ADVERSVS

ANABAPTISTAS PHILIPPI MEI

laudib. celebratum.

ITEM

Adversus eos qui in ecclesia Anabaptista
sunt in hoc seculo.

ITEM

Adversus eos qui in ecclesia
sunt in hoc seculo.

ut tollat peccata, ut det Spiritū sanctū
 Non igitur nostris operibus, aut satisfac-
 tionibus deleri peccatū, significauit Io-
 hānes. Sed docuit filios Dei fieri nō pos-
 se, nisi Christus mittat in corda nostra
 spiritū sanctū, per quē sanctificemur &
 renouemur, ac gubernemur. Et sicut
 Verbū externū quisquis tandē pradicat
 siue Iohānes, siue Christus, siue Apосто-
 li, idem est, ita & signū idē est. Sed hoc
 pprie Christi opus est, dare spiritū san-
 ctum. Datur autē spiritus sanctus, quādo
 Deus uel per Verbū, uel per signū perter-
 refacit, & consolatur ac uiuificat corda,
 nam & uerbū & signū adhibentur, ut per
 ea Deus moueat corda, perterrefaciat ac
 rursus erigat per fidem, cum intuentur
 uel Verbū, uel signū. Hac de usu bap-
 tismi tenere nos ac scire prodest, ne somni-
 emus baptismū opus esse, quod ad unū
 aliqd' tēpus pertineat, sed ut eo utamur
 in omni uita, iuxta Pauli doctrinā Ro.
 Vi. cum ait: Consepulti sumus cum illo
 per baptismum in mortem.

*Solus Chri-
 stus dat spiri-
 tum sanctum.*

CONTRA ANABÁ-
DE BAPTISMO INFAN-
tium.

Baptismum infantium constat & ue-
teribus scriptoribus ecclesiæ proba-
ri. Nam Origenes et Augustin⁹ scri-
bunt ab Apostolis receptū esse, Et Cy-
prius, Chrysoströmus, et Augusti. ad
uersus Iulianū. Item de peccatorū meri-
tis clare probant. Hoc præfari uolui, q̄a
prodest scire quid ueteres indicauerint
de re tanta, nec est ab illis sine certis et
perspicuis scripturæ testimoniis dissen-
tiendum. Hoc tempore improbant qui-
dam baptismū infantium, et postulant
adultos denuo baptisari. Hæc dogmata
cū nulla firma testimonia ex scripturis
habeant, tamen aliqui amplexi sunt. Et
hui⁹ erroris authores, alia multa impia
dogmata sparserunt: De rerum cōmu-
nicatione, de tollendis Magistratib⁹. Cū
autē hæc signa, et has notas impietatis,
isti Phanatici spiritus præ se ferant, meri-
to debuit etiam suspecta esse nouitas in
aliis dogmatibus. Sed Christus prædixit
de

*Veterum opi-
nio, de bap-
tismo infantium.*

de nouissimis temporibus fore, ut multi seducantur, hoc magis uigilare debemus, et nullum dogma recipere sine certis et perspicuis scripturis. Nunc ad causam. Hoc constat, promissionē gratiæ et regni Dei etiam ad infantes pertinere. Huius sententiæ habemus manifesta testimonia in scripturis. Primū, quia præceptum est, ut etiam infantes circūciderentur. Fuit autem circūcisio signum promissæ gratiæ, et promissi seminis, in quo benedicendæ sunt omnes gentes. Et Paulus Circūcisionem uocat signum iustitiæ, Roma. iiii. Et Gen. xvii. scriptum est: Ero Deus eorum. Item: Masculus cuius præputii caro nō fuerit circūcisa, delebitur anima illius de populo suo. Hæc sententiæ quid aliud sunt quàm promissiones gratiæ: Nam cum ait, Ero Deus eorum, significat se uelle misereri & seruire eos. Et postea cum minatur iis qui non circūciduntur, certe testatur se circūcisos in gratiam recipere, non circūcisos non recipere, ut Circūcisio pro ues

B iii

*Promissiones
etiā ad infan-
tes pertinent*

Prophetia signum 2 p. 11

CONTRA ANABA.

ro, ac certo signo gratiæ habeatur, nõ-
 dum de baptismo dico, tantũ hoc colli-
 go, quod promissio gratiæ & uitæ ater-
 næ pertineat etiam ad infantes. Etenũ si
 Circũcisio, quæ est signum gratiæ, ad in-
 fantes pertinuit, necesse est etiam gratiã
 am ac remissionem peccatorũ ad infan-
 tes pertinere. Secundo Matth. xix. scri-
 ptum est: Sinite paruulos ad me uenire,
 & nolite eos prohibere, talium est enim
 regnũ cœlorum. Hanc sententiã ita elu-
 dunt quidam, Christum non hoc dice-
 re, quod regnum cœlorum sit puerorũ,
 sed eorum qui pueris similes sint, uerum
 hæc interpretatio præcedentibus uerbis
 refellitur. Christus em̃ iubet paruulos ad
 se adferri, quare necesse est ad eos etiã
 gratiã pertinere, alioqui non erant ad-
 ferendi ad Christũ, sed abiiciendi inter
 inimicos Dei. Item, ut maxime Christi
 uerba, non de paruulis interpretemur,
 sed de his qui sunt illorũ similes, adparet
 tamẽ eum adprobare & recipere paru-
 los, alioqui em̃ neq; eos probaret, qui il-
 lorũ

Refellitur
 quorundã e-
 lusio de bap-
 tismo paru-
 ulorum.

*Non est regnum
 cœlorum*

torū euasissent similes. Postremo Marcus inquit: Benedicebat eis, quod accipi nō potest aliter, nisi qd' receperit in gratiam, quod cōmendauerit eos patri sanctificandos & seruandos &c. Huc exēpla etiā sunt accersenda. Non em̄ dubiū est quin regnum Dei pertinuerit ad pueros, qui sunt interfecti ab Herode, sicut significat Euāgelista, citans locū Ieremiæ de sanctis martyribus. Cum itaq; hoc cōstituerimus, q; regnū Dei pertineat etiam ad pueros, iam uidendū est ad quos pueros pertineat, nam si ad omnes pueros etiam extra Ecclesiā pertinet, nihil eis opus est baptismo: sin autē remissio peccatorū nō est, nisi ubi Verbū est & Sacramēta, remissio peccatorū ad eos pertinebit, quibus aut Verbū, aut Sacramentū adhibetur. Nullū autē e scripturis testimoniū adferri potest, quod pmissio gratiæ pertineat ad pueros qui sunt extra Ecclesiam. Et in cōfesso est remissionem peccatorū nō esse, ubi neq; Verbū est, neq; Sacramēta, sicut Petrus inquit Act. iiii.

Quibus pertineat regnū Dei.

Neq; em̄ aliud nomen est sub cœlo datū
 hominibus, in quo oporteat nos saluos
 fieri. Cum itaq; ibi tantum sit remissio
 peccatorum, ubi aut Verbum est, aut
 Sacramentū, consequitur, salutē ad eos
 infantes pertinere, quibus adhibetur Sa-
 cramentū, quod est signum ac testimo-
 niū promissæ gratiæ omnibus ætatibus
 non tantū adultis: nullam firmā ratio-
 nem, nullum perspicuum scripturæ te-
 stimoniū uideo aduersus hanc rationem
 opponi posse. Cum remissio peccatorū
 ibi tantum sit, ubi Verbum est, ac Sacra-
 mentū, cōsequitur, ad eos infantes per-
 tinere remissionem peccatorū, qui Ec-
 clesiæ inserūtur, quibus signum promissæ
 gratiæ adhibetur, quod si non satis
 firma hæc ratio aduersariis uideat, osten-
 dant ipsi ac probant remissionem pecca-
 torum ad infantes extra Ecclesiam per-
 tinere. Nisi forte hoc malūt sentire pro-
 missionem gratiæ, omnino ad infantes
 non pertinere. Sed nos diuersum supra
 ostendimus. Sed inquit. Baptismus

*Vbi sit remis-
 sio peccatorū*

in Cl

requirit Verbum ac fidem, infantes au-
 tem cum nihil intelligant, neq; Verbū
 habent, neq; fidem, huic aduersariorū
 rationi exemplū Circūcisionis opponit,
 quæ cum etiam Verbū ac fidem requi-
 reret, tamen adhibebatur infantibus di-
 uino mādato. Sunt autem plane gratiæ
 eiusdem, Christi signa, Circūcisio & ba-
 ptismus. Non em̄ fuit Circūcisio tantū
 promissionū corporaliū signum, sed po-
 tius p̄missi seminis, scilicet Christi, sicut
 et Paulus ad Ro. iiii. testatur, cum uocat
 signum iustitiæ. Et ad Gal. docet ante le-
 gem fuisse promissionem gratiæ ac iu-
 stitiæ. Sicut igitur Circūcisio testabatur
 tunc remissionem peccatorū ad infan-
 tes pertinere, tametsi nondū uterentur
 ratione, nondū intelligere Verbum pos-
 sent. Ita & nunc baptismus testatur ad in-
 fantes remissionem peccatorū pertine-
 re, etiam si prædicationem Verbi non
 dum intelligant. Quod si magnopere
 contendant aduersarii infantes nihil in-
 telligere, eodem modo colligere po-

Obiectio A.
nabaptistarū

terunt, aut infantes omnes ad regnum Dei pertinere, aut nullos omnino, Quod cum sit absurdū, fateantur ad eos infantes pertinere remissionē peccatorū, quibus Sacramentū adhibetur. Sed nullum præceptū, inquiunt, cogit baptizare infantes. Ad hoc respondeo, tametsi præceptum expressum nō habeamus, tamē habemus exemplū, quod ualere debet, cum scriptura diuersum nō præceperit. Habemus itaq; causas ex scriptura sumptas. Primū igitur ostendāt aduersarii, ubi scriptura prohibeat baptizare infantes: Deinde ostendant, cur non liceat transferri exemplū Circūcisionis ad baptismū, cum eundem Christū significet utrūq; signum. Postremo hanc causam nostrā, quæ ex scriptura sumpta est, confutent, scilicet, cum pertineat promissio gratiæ ad infantes, nec sit extra Ecclesiam remissio peccatorū, efficitur, ut sit adhibendū signum infantibus, quod testetur ad eos pertinere remissio peccatorum. Hæc causa cum sit de scriptura sumpta

pta, falso adculant nos aduersarii, quod sine autoritate scripturæ baptismum infantium probemus, ac uidete quàm nõ sit tutum assentire iis qui uerant baptizare paruulos, nusquã neq; scriptum, neq; pictum est remissionẽ peccatorũ ibi esse, ubi neq; Verbũ, neq; Sacramentũ est, quare nunq̃ poterũt affirmare Cataprista, q̃ illi pueri, quibus nõ adhibet baptismus, seruentur, aut consequant remissionẽ peccatorũ, quod testimoniũ scripturæ? quod exemplũ? quã ex scriptura rationem adferant, ut sciamus infantes extra Ecclesiam consequi remissionẽ peccatorũ? Hinc intelligi potest, quàm incerta doceat aduersarii. Et hæc una res Catapristis fidẽ detrahere possit, quod cũ improbant baptismũ paruulorũ, affirmant rem incertissimã, remissionẽ peccatorũ alicubi esse, ubi nec Verbum sit, nec Sacramentũ. Cum igitur tam sint incerta dogmata eorum, adparet, quantũ periculũ sit ea recipere cõtra ueterem Ecclesiæ cõsensum, qui grauissimas causas habet de scriptura

*Resposio ob-
iectionum.*

C O N T R A A N A B A

Baptismus si-
gnum remissi-
onis peccatorum

7 originale

sumptas. Sed hic obiter etiam dicendū est, quod peccatum remittatur infantibus. Video autē ueteribus scriptoribus hoc placuisse, remitti peccatum originale infantibus. Sic em̄ scribit, cum saepe alias, tum maxime aduersus Iulianum Augustinus, citans etiam aliorum scriptorum testimonia, eamq; sententiam nos sequemur: non em̄ accipiendus est baptis-mus pro inani signo, sed pro signo remissionis peccatorū, proq; testimonio diuinæ uoluntatis, ut supra diximus. Est igitur hoc loco exponendū, quomodo remittatur peccatum originale. Vocant autem peccatū originis Christiani scriptores corruptionem humanæ naturæ; quod sine noticia Dei, sine timore, sine fide nascimur. Et præterea adferimus nati concupiscentiam, qua adtrahimur ad manifesta flagitia. Hæc autem corruptio humanæ naturæ sequuta est maledictionem post lapsum Adæ. Porro, sunt hoc tempore quidam, qui dum nimium philosphant, negant hanc corruptionem

ruptionem peccatum esse, sed hi prorsus
 dissentiunt & scriptura. Augustinus mira-
 tur suis temporibus fuisse, qui peccatū
 originis negarēt, cum nemo antea fue-
 rit in Ecclesia qui sic senserit, & inquit:
 Ab initio usq; ad præsens tempus, quo
 ista nouitas orta est, hoc de originali pec-
 cato apud Ecclesiae fidem, tanta con-
 stantia custoditum &c. Hoc magis no-
 stris temporibus uituperāda est quorun-
 dam calliditas, qui uetus dogma de pec-
 cato originis irrident. Sed colligemus ex
 scripturis locos, qui docent & naturam
 corruptam esse, & eam corruptionē uere
 peccatum esse, Ro. v. Per unum homi-
 nem peccatū intrauit in mundū, & dein-
 de in omnes homines mors pertransiit,
 quia omnes peccauerūt. Et Ephe. ii. Era-
 mus natura filii iræ, sicut & ceteri. Esse
 autem filios iræ, est eiusmodi peccatū
 habere, cui Deus irascitur, & quod da-
 mnat. Et in Psal. scriptū est: Ecce enim
 in iniquitatibus cōceptus sum, & in pec-
 catis cōcepit me mater mea, id est, cū for-

Peccatū origi-
 nale unde.

*Pelagianorū
Sententia.*

marer, eram immundus, & contrahebā
peccatū. Et Geñ. viii. Formatio cordis
humani mala est & pueritia. Significat
eñ nos nō imitatione, seu exemplis ma
lorum corrumpi, sicut Pelagiani sense
runt, & iudicant Philofophi. Sed natu
ram humani cordis, secum inde usq; ad
pueritiam adferre cōcupiscēntiam, q. d.
prius existere in natura concupiscēntiā,
quā in sensum imitandi: & haud scio,
an nomen formatio hic de natiuitate ac
formatione foetus sit accipiendū? Huc
pertinet & locus Ioan. i. Qui non sunt
nati ex sanguinibus. Damnat eñ Euan
gelista omnes qui non sunt ex Deo nati.
Et Iohan. iii. Quod natum est ex carne,
cāro est. Et Paulus Roma. viii. Caro nō
potest legi Dei subiici. Possēt autem legi
Dei subiici, si non adferret secum corru
ptionē, ac peccatū nascens. Sentire igitur
debemus quod natura corrupta sit.
hoc est, quod nascamur sine timore Dei.
sine fidutia erga Deum. Item, quod ad
feramus nati concupiscēntiam nobiscū,
quā

quæ est efficax, ut inquit Paulus in membris nostris, & parit uitia. Præterea sentiamus eam corruptionem eiusmodi peccatum esse, quod damnet Deus. Philosophi mirati sunt quid sit causæ, cur homines tanta uia ad uitia ferantur, nec possent obtemperare rationi recta monenti, sed docet nos Christiana doctrina causam esse peccati originis, quia post Adæ peccatum maledicta sit eius posteritas, hinc illa naturæ corruptio est. Ut enim arbor sit sterilis, si maledicat ei Deus, ita natura corrupta est et debilitata, post eam filii iræ facti sumus. Nunc res deo ad instauratum. Remittitur peccatum originale infantibus, non ira ut morbus totus statim sanetur. Sed ignoscitur eis, ne rei habeantur istius peccati: seu, ut ueteres loquuntur, donec in hac carne uiuimus, manet morbi reliquia, sed reatus tollitur. Recipiunt enim in gratiam pueri & sanctificantur à Deo. Sicut enim de Circūcisione scriptum est: Ero Deus eorum, quod est recipiam eos in gratiam, custodia eos,

Comparatio.

hoc est ut
ergo ut uultus
quod

peccatum

CONTRA ANABA-

& sanctificabo eos, gubernabo eos. Ita & isti pueri commēdati Deo, recipiuntur in gratiā, sanctificantur & custodiuntur & Deo. Quāq̄ enim ratione nondū utantur, tamen agitat eos Deus pro modo ipsorum, Nam neq̄ in senibus ratio efficit iustitiam Christianam. Sed Deus incutit uerum timorem, & ostendit peccatum his quos ad pœnitentiam reuocauit, eosq̄ rursus per fidem erigit, ac iustificat. Effecit spiritus sanctus, ut sentiret Ioannes nondū natus præsentia Christi. Ita sanctificari & spiritu sc̄to, & alii infantes electi sine rōnis auxilio possūt. Hactenus de infantū baptismo diximus. Pro quibus inquit Augustinus, ideo uehementius contendere debere, quia pro se ipsis non possunt dicere. Fuit autem nostræ ratiocinatiōis hæc summa. Cum remissio peccatorū non sit, ubi nec Verbum est, nec Sacramentū: Sequitur, ut ad illos infantes remissio peccatorū pertineat, quibus est adhibitū Sacramentū, quod testatur pertinere ad remissionem peccatorū

Infantes recipiuntur in gratiam.

peccatorū. Et si quis contendat Sacramentum nō esse administrandū his, qui Verbum non intellegunt, aut solum Sacramentū non significare remissionem peccatorū, huic exemplum Circumcisionis opponatur, quæ significauit ad infantes gratiam pertinere, tamen si Verbum nondum intelligerēt, atq; hoc exemplū testatur solius Sacramenti usum alicubi esse apud eos, qui Verbū non intellegūt. Si quis interroget, quid conferat baptismus pueris: Huic respondeo, qd̄ significet ad eos pertinere promissionem gratiæ. Porro cum non sit remissio peccatorum, ubi nec Verbum, nec Sacramentū est, fit ut illi cōsequantur remissionem peccatorū, quibus Sacramentū adhibetur, nam tota Ecclesia credit remissionem peccatorum hic esse, ubi Verbum ac signum est. Et hanc fidem præ se ferens, commendat infantes Deo, quia Christus inquit: sinite paruulos ad me uenire, & signum adhibet, quia non est certum remissionē peccatorū alibi esse,

Quid baptismus conferet pueris.

CONTRA ANABA-

*Extra ecclesi-
am nulla est
remissio.*

ubi nec Verbum, nec signum est. Hanc
Ecclesie fidē nulla causa prorsus est, cur
implorent Catabaptista, neq; enim po-
terunt unquam ostendere remissionem
peccatorū extra Ecclesiam esse. Qui po-
stulant ut denuo baptizemur, hanc unā
sequuntur causam, quia nō liceat infan-
tes baptizare. Atqui nec phibet scriptu-
ra eos baptizari, & Christus testatus est
eos ad regnum Dei pertinere. Iubet enī
ad se adferri, dicit talium esse regnū cō-
lorum, significat eis custodes angelos es-
se datos à patre, sic enim inquit: Ange-
li eorū in cœlis semper uidēt faciē patris
mei in cœlis, sunt haud dubie filii Dei
qui custodiuntur ab angelis. Quæ cum
ita sint, cur excludunt eos isti ab Eccle-
sia, & à Sacramentis, cum nō constet re-
missionem peccatorū esse, ubi nec Ver-
bum est, nec Sacramentum. Cum igitur
nulla sit causa cur improbetur baptif-
mus infantium, nihil necesse est denuo
baptizari, sed qui postulant ut denuo ba-
ptizemur, hi cogitant baptismum certi

alicuius

alicuius temporis opus esse, uidelicet, cū
 cœperis agere pœnitentiã & credere, tū
 demum iubent baptismo uti, ut signum
 cum animo cōsentiãt. Quid facient isti?
 toties ne baptizabunt, quoties relapsi a
 gunt pœnitentiã. Sed isti non satis neq;
 signi officium, neq; pœnitentiã naturã
 intelligere mihi uidentur, ipsi signa ad-
 hiberi arbitrantur, ut sint testimonia fi-
 dei nostræ apud hoïes. At nos supra do-
 cuimus, signa nō tantū esse testimonia
 fidei nostræ aduersus hoïes, sed tradita
 esse ut sint testimonia diuinæ uolunta-
 tis erga nos, sicut ipsum Verbum. Sicut
 igitur doctrina alicubi præcedit iustifica-
 tionem, ita etiam si baptismus præcede-
 ret alicubi pœnitentiã, tamen non es-
 set p̄pterea damnandus, Multa discunt
 aliqui antequã perueniant ad iustifi-
 cationẽ, num Verbum p̄pterea quod di-
 dicerūt, falsum est, aut ex animo eiiciẽ-
 dum? Ita nec baptismus, etiam si ante
 tẽpus adhiberetur, propterea abluendus
 erit, nihilo enim Verbum minus habet

*Signa testimo-
 nia sunt diui-
 nã uoluntatis.*

CONTRA ANABAS

dignitatis quàm signū. Porro ut Verbum
 quod semel didiceris, postea etiam exu-
 scitat & confirmat corda, ita etiam ba-
 ptismus semel adhibitus, per omnem ui-
 tam exuscitat ad pœnitentiã & ad fidẽ.
 Quare non ad unũ aliquod tẽpus perti-
 net baptismus, sicut nec pœnitentia uni-
 us alicuius temporis est, sed per omnem
 uitam caro mortificari debet, & carna-
 lis securitas exui, & contra crescere fides
 & pax spiritalis cordis debet. Ex his col-
 ligi potest, non oportere baptizatos in
 infantia postea rursus baptizari. Vide au-
 tem quã nihil utilitatis adferat doctrina
 Catabaptistarũ, de ipsa caremonia ual-
 de rixantur, De usu signi magnũ silentiũ
 est, nos potius usum cõsideremus, ac uer-
 ba baptismi intueamur, quæ mirabili-
 ter erigere & cõfirmare territas cõscien-
 tias potest. Quo pertinet em̃ illa uerba
 In nomine patris, & filii, & spiritus san-
 cti baptizari: Testantur quod pater & fi-
 lius, & spiritus sanctus recipiant nos, &
 ita recipiant, ut quanquã sentiamus nos

*Utilitas do-
 ctrine Cata-
 baptistarum.*

else

esse meritos aeternam iram, quanq̄ moriamur, tamé adsint nobis, remittat peccata, uelint nouā uitam donare, sic paciscitur nobiscū Deus, & per signum & per Verbum, quod nostri misertus sit, & in hac meritione uelit nos aspergere sanguine filii sui, & mortificata carne, uitā spiritualement in nobis efficere. Quādo igitur prostrata cōscientia quā maxime territa est, & sentit se nihil nisi mortem, ac iram mereri, tūc respiciat ad hoc spectaculū, & se uere mergi in aquā sentiat, & sciat adesse patrem & filium & spiritū sanctum, qui uelint ignoscere & seruare. Ideo enim ut crederetur remissio peccatorum, iusserunt in suo nomine baptizari, suum nomen nobis ostendi, ut inuocaremus ac crederemus promissionibus diuinis, figuram orationis, In nomine patris, & filii &c. Ita intelligere poteris, ut in Psalmis accipitur, Illi enim in curribus & in equis, nos autem in nomine Domini, id est, nos mandato Dei, & propterea freti eius praesentia & auxilio

*Utilitas ueri
baptismi.*

C O N T R A A N A B A

lio pugnamus. Ita baptizamus in nomi-
 ne patris, & filii, & spiritus sancti, quia
 iussu eius & ordinatione baptizamus sen-
 tire debemus, quod nos receperit ingra-
 tiam, quod adsit, quod iuuet, quod sit
 seruaturus. Eodem redit res si expo-
 nas in nomine, id est, uice, quia qui ui-
 ce Dei baptizat, testatur Deum baptiza-
 re, ergo si mergit nos ipse pater in mor-
 tem, & aspergit sanguine filii sui, & san-
 ctificat per spiritum sanctum, uiuificabit nos
 haud dubie. Nec alia erit sententia, si
 legas, in nomen patris, ut significet nos
 esse iam factos peculium Dei, & recon-
 ciliatos Deo, ut possimus inuocare nos-
 men domini Dei, & sciamus nos ei curae
 esse, nos ab eo seruari, & gratis iustifica-
 ri. Haec uerba baptismi sunt consideranda
 ad fidem excitandam, in quibus uidere li-
 cet, quomodo se effundat erga nos diui-
 na bonitas, & ostendat se nobis ut creda-
 mus & seruemur. Oremus itaque Deum,
 ut exuscitet ac prouehat in nobis fidem,

ut

ut tantam uim bonitatis cernere & prædicare possim⁹, atq; hæc fidei exercitatio est, ut uerbis Christi utar, inter grauiora legis, Cæremonia ipsa est in altero genere. Quantum potuimus hoc tempore ostēdimus, quàm sit inane dogma Anabaptistarū, nam & infantes baptizare licet, cum ad eos remissio peccatorū pertineat, quæ non est, ubi nec Verbū, nec Sacramentū est. Et ut ante tempus baptizaretur aliquis, non propterea baptismus est improbandus, ut neq; Verbū dediscendū est, aut improbandū, quod ante iustificationem didiceris. Habent autem Anabaptistæ multas alias notas, quibus declarant quo Spiritu agantur. Paulus iubet probare spiritus. Itaq; sibi male cōsulant hi, qui se cum ea factiōe coniungunt priusq̄ totam cognouerint ac inspexerint qualis sit, simpliciter impium est, quod docent, nō licere Christi anis gerere Magistrat⁹, aut obire officia

*inane dogma
Anabaptistarum.*

*Error Anaba-
ptistarū de re-
rum coione.*

magistratum, exercere iudicia, gladio uti aduersus fontes, & similia, de quo loco alias saepe dictū est. Est & hoc dogma impium, quod exigunt, ut Christiani conferant totas facultates in commune, de qua re obiter hic dicemus. Est enim & hoc dogma de comunicandis facultatibus, una inter seditionum faces, quas Phanatici isti spargunt in uulgus. Ego nō minus pro seditiosis habendos censeo, qui publicas & receptas leges de rerum diuisione improbant, quā illos qui prorsus negant has esse Christiano gerere Magistratus. Sic igitur statuo Christianis licere proprias facultates tenere, aut diuitias possidere, Hoc confirmat Paulus ii. Corinth. ix ubi docet largiendum esse quantum quisque uelit, nō ex necessitate aut coactione: ubi clare Paulus testatur non esse cogendos Christianos ad deserendas facultates suas, At si peccatū esset diuitem esse, profecto exigeret ac perciperet eis discedere & diuitiis, nec permitteret arbitrio uniuscuiusque

largiri

largiri quantum uelit. Et ad Timot. inquit: Præcipe diuitibus ne superbiât, ne ue confidant in incertis diuitiis &c. Hoc nõ præcipit, ut discedant à facultatibus, ut totas in cõmune conferant. Et si diuites esse peccatum est, cur numerat eos ibi inter Christianos, oportuerat enim antea abdicari possessione rerum, si id postulabat doctrina Christi. Et Christus Matth. xix. Non ait impossibile esse diuites intrare in regnum cœlorum, sed difficile. Postremo ut adprobat Euangeliũ Magistratum, & reliquas ciuiles ordinationes, ita etiam emptionem, uenditionem, ac legitimam rerum diuisionem. Id uult Paulus, cum inquit: Ementes tanquam non teneatis. licet emere, au gere possessionem, sed sine cupiditate ac auaritia: & ad similes casus uitæ huius ciuilis pertinet quod sequitur, Vtentes mendo sic, ut non aburamini, hoc est, gerite Magistratus, contrahite matrimonia, Laborate, exercete alij alias artes, docete liberos, curate eis uictum,

Diuitijs quomodo utendũ

sed hæc cum timore Dei, ac fide gerite. Est autem sequenda Salomonis regula in Oeconomia, quam tradit cum inquit: Bibe aquã e tuis fontibus, & tui fontis riuulos bibe, fontes tui foras deriuetur, & riuu manât in plateas. At tu dominus esto horum solus, non alieni tecum. Benedicentur enim fontes tui. Est autem hæc sententia præcepti, Vnūquēq; sui fōtis dñm debere esse, hoc est possessiões suas ac fundos retinere debere, sed ex illis foras deducendos esse riuos, hoc est, largiendū esse egenis, quantum usus nostri patiatur. Et postremo est addita promissio, pollicetur enim fore, ut Deus benedicat facultatibus eorū, qui illas hoc modo administrant. Ita scriptura officia charitatis præcipit, non ut perturbet ciuiles ordinationes de rerum diuisione, aut alias, sed ut conseruet eas. Sed obicitur locus in Euāgelio: Si uis perfectus esse, uade uende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurū in cœlo, & ue

ni

*Vnusquisq;
dominus est
suarum rerū.*

ni sequere me. Hunc locum leuiter interpretabimur, ne longa disputatione res fiat obscurior. Præceptum est personale, quod ad illam proprie personam pertinuit, non ad omnes. Est enim adiectum, Veni sequere me, quæ uerba testantur eum ad munus docendi esse uocatum, & sicut non omnes ad munus docendi accersit, Ita neq; omnibus præcipit facultates distrahere. Hoc est meo iudicio simplicissima interpretatio, nam & circumstantiæ testantur non generale præceptum tradi, sed temeritatem illius iuuenis castigari, speciali modo uocationis, Cum enim gloriaretur se omnia præcepta seruasse, Christus significat, quod ne primum quidem præceptum serauerit, quod iubet Deum diligere, ex toto corde. At is ita diligit suas facultates, ut propter illas grauetur suscipere ministerium Verbi. Et Christus cum uellet ei ostendere, quod diuitias præferret Deo, iussit eum illas propter Deum dis-

Private personæ præceptum, Si uis perfectus esse

CONTRA ANABA.

trahere. Præterea hic locus præcipit dif-
trahi facultates, non autem discedere à
facultatibus, easq; in cõmune conferre,
nam etiam si uendidisset. Erat em̃ pecu-
nia futura penes Dominũ, non collata
in commune. Est & Augustinus interro-
gatus alicubi: Liceat ne Christianis re-
tinere diuitias. Non semel em̃ hac de re
dissensioes in Ecclesia ortæ sunt. Sic igi-
tur enarrat hũc locum Augustinus, per-
fectionem quandam esse sentit discede-
re à facultatibus, sicut & uirginitas quæ
dam perfectio est. Aut sicut donum lin-
guarum quædã perfectio est, & in hanc
Sententiam iudicat Christi dictum acci-
piendum esse, Si uis perfectus esse. Cate-
rum posse esse Christianos sine hac perfe-
ctione, sicut sine dono linguarũ, nã uera
perfectio Christiana non est sira in ulla
re externa, in diuitiis, aut inopia, in con-
iugio, aut alio uitæ genere, sed in timo-
re, fide, spe, charitate perfecta. Obiici-
tur & exemplum Apostolorũ, qui contu-
lerũt

*Christianis
an liceat ha-
bere diuitias.*

lerunt omnia in cōmune. Ad quod re-
 spondeo, Nos de præcepto disputare,
 Vtrum præceptū sit & facultatibus disce-
 dere, potest fortassis alicubi inter pau-
 cos talis cōmunicatio facultatū fieri, si-
 cut in prima Ecclesia fiebat inter Christi-
 anos, quos cogebat etiam hæc causa,
 quia eripiebantur facultates his, quos
 cōstabat Christianos esse factos, quare
 ipsi antea distrahebāt, ne prædæ essent
 tyrannis. Exemplū uero illorū non im-
 ponit necessitatem aliis: sicut non se-
 quitur, coelibatum præcipiendū esse mi-
 nistris Ecclesiæ, quia Paulus uixerit cœ-
 lebs. Non igitur necessaria est illa cōmu-
 nicatio facultatū, sed libera inter pau-
 cos, qui ultro suas res in cōmune confe-
 rūt. Ananias uero occisus est, quia men-
 titus erat, non quia retinuerat pecuniā
 Nam Petrus aperte ait, futuram fuisse
 pecuniam in ipsius potestate. Et ideo se
 irasci inquit, quia Ananias mētītus erat
 non hominibus, sed Spiritui sancto &c.
 Obicitur & illud, da omni petēti &c. Sed

*Cōmunio re-
 rum debet esse
 libera, non
 coacta.*

facile

*Quomodo de
facultatibus
proprijs sit
largiendum.*

facile intelligi potest, hanc sententiam non postulare, ut discedamus & facultatibus siue possessionibus: Cum enim iubet dare, certe retinere possessiones permittit, ex quibus sumatur, ut subinde largiamur. Et Paulus. ii. Corinthio. viii. interpretatur hanc Sententiam ita largiendum esse, ne sit aliis remissio, nobis afflictio. Est itaq; sic accipienda hac sententia, ut non tenues elemosynas, sed copiosas largiamur. Abutuntur hac sententia, qui eam detorquent ad talem communicationem facultatum, qua ciuilis ordinatio de rerum diuisione perturbatur, Sicut autem qui aduersus Magistratus arma capiunt, seditiosi sunt, ita seditio est tollere illas ordinationes, quae suum unumquenq; tenere iubent, & ab alieno abstinere. Nihil ad nos Socratis somnium pertinet, qui in illa comentitia sua republica suauiter nugatur de rerum communicatione. Christus enim docet nos, ne perturbemus legitimas ciuitatum ordina-

dina

dinationes. Interea tamen liberaliter in-
 uemus egentes, ac praesertim ministros
 Ecclesiarum ac doctores, nam iis maxi-
 me debemus, sicut scriptura saepe docet.
 Sed nunquam in Ecclesiis illiberalius ha-
 biti sunt sacerdotes quam hoc tempore.
 Quidam uehementer Euangelici inua-
 dunt in possessiones donatas usibus eccle-
 siae, aut studiis, sine quibus doctrina reli-
 gionis conseruari non potest, & uul-
 gus ubique defraudat suos pastores. Idque faci-
 unt hi maxime, qui se gloriant esse Eu-
 gelicos, cum doctores Euangelii nusquam
 inhumanius tractentur. Paulus hos du-
 plici honore dignos esse scribit, quare
 omnia charitatis officia erga hos maxi-
 me oportuit exercere. Sic igitur sentia-
 mus Christianos recte facere, si iuxta le-
 gitimas ciuitatum ordinationes maneat
 in possessionibus, modo pro facultatibus
 unusquisque liberaliter largiatur egentibus.
 Talibus officii est proposita merces in
 Psal. Dispersit dedit pauperibus, iustitia

CONTRAAANA B A

eius manet in seculum. Hoc uolui obiter
admonere, quia cōperi inter impia Ana
baptistarū dogmata hoc quoq; esse, Chri
stianos oportere discedere à facultatib⁹,
easq; in commune conferre. Porro
qui huiusmodi impia dogma
ta docent, hos satis adparet
non esse ex Deo. Nullum
fuit periculosus tēpus
unquam, hoc ma
gis uigilandū.
est, ne
quos Spiritus in ex
ploratos reci
piamus.

*Catabaptistæ
non sunt ex
Deo.*

F I N I S.

AN MAGI

STRATVS IVRE POSSIT OC-

cidere Anabaptistas, aut

alios Hæreticos,

Iohannis

Brentii Sententia.

INter alia huius seculi errata, quæ hoc
ætatæ obfidem Christianam passim
emergere uidemus, non minimum est
eorum, quos Anabaptistas uocant. Ete-
nim illi ob non sanum sacri baptismi in-
tellectum in eam uenerunt Sententi-
am, ut doceant, nullum infantem puerum,
& nondum rationis usu præditum bap-
tizandum esse, neque talium baptismum
ullius momenti esse affirmant. Quocir-
ca iam grandes nati semetipsos iterum ba-
ptizandos offerunt, ac deinceps bona sua
habent communia, nullis gladiis accincti
incedentes, neque semet ulla iureiurando,
aut fide Magistratibus uolunt obstringe-
re, constanter affirmantes, nullum Chri-
stianum posse aut debere fungi Magistra-

*Anabaptista-
rum dogma.*

D

CONTRA ANABA=

tus officiis. Præterea id genus alios art-
culos pertinaciter affirmât, quos ex scri-
pturæ sacræ ignorantia suxerunt. Quia
uero satis firmis scripturæ testimoniis p-
bari ac planū fieri potest, horū rebaptis-
mo Sacramentū baptismi cōtumelia af-
fici. Insuper talium Anabaptistarum do-
ctrina nouum, pharisaicū, monasticū,
& seductionis plenū ordinē iterū erigi,
illud in quæstionem uenit, qua ratione
huic phanaticæ hæresi occurrédū sit, in
hoc, ut eradicetur & extingatur. Et sunt
nōnulli Magistratus, qui igne & gladio
huic malo mederi uoluerunt, existiman-
tes eam rectam esse uiam eiusmodi hæ-
reses extinguēdi. Ad quod citare solent
ius Casareū, quo cautū & scriptum est,
ut Anabaptistæ morte mulctentur. Hæc
cum ita sint, primum uidebimus, num
sacræ scripturæ autoritate & permissu
Anabaptistæ, aut etiam alii hæretici &
Magistratibus supplicio affici debeant;
Deinde an uerus & germanus Casareæ
legis intellectus hoc sibi uelit, ut omnes

Anabaptista=
rū dogma se=
ductionis ple=
num.

Anabaptistæ citra discrimen ad supplicium & mortem rapiantur. Principio duplicia sunt peccata, iniusta siue scelera a nimia uersione digna, & primū quidem peccata sunt spūalia, deinde quæ uocāt secularia. Inter spiritualia numerantur incredulitas, desperatio, pusillanimitas, peruersus sacra scripturae intellectus, hæresis, occultū odium & inuidētia, alienorum bonorū cōcupiscentia, aut etiam proximi thori appetitus. Præterea oīa alia quæ corā Deo peccata censent, quæ quanq̄ fieri soleant, nihil tamē cōmuni & ciuili tranquillitati officiūt. Secularibus peccatis hæc annumerantur, proditio, homicidiū, latrocinium, furtū, adulteriū, adhæc quæcūq; aliorum flagitiorū reliqua sunt, pacem & cōmunē tranquillitatis statū cōturbantia. His duplicibus peccatis puniēdis duplicē quoq; Deus instituit & pœnā & gladiū, uidelicet spūalibus spūalem, qd̄ est uerbū Dei, secularibus uerō & externis secularem, nempe Casaris gladium. Etenim unūquodq; peccatū

*Duplicia sunt
peccata.*

CONTRA ANABA

eo instrumento puniendum est, quo coerceri potest. Iam spirituale peccatū subtile est, & gladius magistratus adeo crassus & carnalis, ut multo uehementius illo corroboretur, quā debilitetur. Neq; spirituale peccatū adeo malam faciem præ se fert, atq; homicidiū aut latrocinium, sed incedit quadam pulchra honestate & prudentia exornatum. Quippe, nulla incredulitas adeo mala est, quæ non suas causas habeat, & honestum aliquem prætextum & faciem. Neq; ulla hæresis in tantū falsa est, quæ semet non studiosissime sacrarum literarum subsidiis atq; testimonio comaret. Quapropter, si gladio incredulitatē & nudas hæreses coercere uelimus, nihil aliud agemus, quā q̄ diaboli conatū iuuemus, ut subinde maiori tragœdia rem deteriorē faciat. Ad hunc enim modum de illo in Hiob memoriæ proditum est, capi. xli. Cum apprehenderit eum gladius, sustinere non poterit, neq; hasta neque thorax. Reputabit enim quasi paleas ferrū, & quasi

Quæuis hæresis honestā præ se fert faciem.

quasi lignū putridū as. Non fugabit eū uir sagittari⁹. Porro tum demū uictus in fugam uertitur, quando Verbo Dei impetitus fuerit, ac eius imposturæ & mendacia reteguntur, & propalam confutantur, & sic non amplius potest consistere. Nam quādo cūq; diabolus per suos cōcitato bello ueritatē impugnauerit, sicut fieri solet incredulitate & hæresibus, nulla repugnatione & reluctatione perinde opus est, quā ut propalam eius insidiosa fraudes & malitiosa seductiones detestæ indicentur. Est enim pater mendacii, & luci inimicus, quocirca quā primum lux ueritatis adducta fuerit, tenebrarum principi fuga arripienda est, nō potenti subsistere. Iam uero mundano gladio non ea uis est & potentia, ut quantum ad uim suam attinet, occultum aliquod malū aut uitiū uelut apertū coarguere & planū facere possit. Neq; occultæ iniquitati suam apertā & formosam honestatis faciem potest detrahere, sed quo fortius eam impugnauerit, tanto

Detestis diaboli fraudibus, unctur.

C O N T R A A N A B A

magis crescit honesti facies. Ex hoc fit, ut increduli & hæretici externa & nuda insectatione, tantū uehementius suo in errore cōfirmentur. Nam cum illorū opinio ratione & causis carere nō uideatur, estq; sacris literis uerūtamē falso intellectis exornata, nec illorū prauus & male sanus intellectus diuinæ gratiæ inopia satis clare cōuinci potest, fit, ut in eam ueniant sententiā, & animi peruersionē, ut putent se iustitiæ & uerbi Dei nomine insectationē perpeti. Ex quo deinceps oritur quædā infracta pertinacia, & in oībus cruciatibus et tormētis constans perduratio, quæ quidem sibi ipsis est exitio, aliis uero eorundem constantiam uidentibus aut audientibus, seductioni. Quapropter hæc cōpendiosissima et optima uia est hæreticos impugnandi, ut tantū Euangelio et sacre scripturæ hoc duellū aduersus hæreticos cōmittatur, per quod adeo solum hæreticorū honesti prætextus produnt, et illius manifestatiōe submouent, Præterea æque promptū est in credulis

Anabaptistarum
infracta
pertinacia,
unde

credulis et hæreticis corā mūdo uirū pro-
 bum et integrū referre, atq; recte credē-
 tes. Quare si non uacant homicidio, si
 non latrocinant, non furantur, nullo se
 cōtaminant adulterio, nemini uim infe-
 runt, sed pacate uiuūt in civilib⁹ et exter-
 nis ordinationibus, soluūt qđ cuiq; de-
 buerint, censum cui cēsus reddendus est,
 timorē cui timor, honorē cui honor ha-
 bendus est, sicut Paulus Roma. scribit,
 rum nihil iuris aduersus illos Magistra-
 tum relinquit. Paulus em̄ dicit Magistra-
 tum ministrū Dei esse, et uindicē in irā
 ei qui male agit. Quæ uerba oībus circū
 stātiis de malis et externis hominū acti-
 bus, et non de spirituali incredulitate in-
 telligenda sunt. Homicidæ, latrones, et
 aperte facinorosi, magistratus pœnis ple-
 titendi sunt. Porro increduli et hæretici
 qui alioqui corā mūdo honeste et incul-
 pate uitam exigunt, Euangelii supplitio,
 et Dei post hanc uitā destinati sunt. Inde
 Christus Mat. xiii. suis p̄cepit discipulis
 ne eradicarēt zizania, sed sinerēt utraq;

*Ius Magistra-
 tus in Anaba-
 ptistas.*

C O N T R A A N A B A =

simul excrefcere ufq; ad tēpus meffis &c.
 Quibus uerbis illud innuere uoluit, ne
 Christiani incredulos & hæreticos, qui
 hoc loco uocātur, zizania gladio cona/
 rētur e medio tollere, fed aduerfus eoldē
 fpirituāli pugnarēt, donec appetat meffis,
 & tunc iuftam pœnam, fi non con/
 uerfi à praua Sententia difcefferint, in/
 uenient. Nam fi quis ob incredulitatem
 & hærefim ftatim morte mulctandus ef/
 fet, ille non corporali folum uita priua/
 retur, fed de animæ quoq; falute in difcri/
 men ueniret. Potuiffet enim fortaffe in
 tēpore repudiata incredulitate, & erro/
 re priftino abiecto refipuiſſe, & ad uerā
 fidem conuerti, qua in re per magiftra/
 ruſtyrānidem præpeditur. Quin etiam
 Paulus ad Titum ſcribit cap.iii. Hæretic/
 cum hoiem poſt unam atq; alteram cor/
 reptionem deuita, ſciens quia ſubuerfus
 eſt qui eiufmodi eſt, & delinquit cum ſit
 proprio iudicio cōdemnatus. Hic non di/
 cit Paulus hominē hæreticum flammis
 concremandū, aut gladio occidendum
 eſſe

Cur nullus
 hæreticus oc/
 cidendus.

else, sed cum noluerint cum aliis recte & sane sentire, deuitandū esse. Sed dicit aliquis, Christus & Paulus etiam homicidam adulterū resipiscētē recipiunt, nec quenq̄ sui officii nomine morte puniūt, quodcunq; tandem facinus seu grande, seu modicum admisit. Respondeo, uerum esse, Euāgelium nullum peccatorē morte adfcit, uerum quamdiu aperte peccant, uitiosis operibus indulgētes, ex cōmunicati reiiciuntur ab Ecclesia, ac pro Ethnicis & publicanis reputātur. Vita uero per pœnitentiam emendata, iterum in Christianam cōmunionem recipiuntur, atq; pro Christianis agnoscuntur. Interim tamē Euangeliū Magistratibus suum permittit officiū, quatenus sui muneris terminos non excedit, sed in ordine legitimo permanserit, & punit quicquid illi puniendū iure concessum & permīssum est. Caterū, si gladius extra sui iuris terminos fertur, & latius quā a Deo ordinatū est, puniendo progreditur, uolens id quoq; irrogata pœna cor-

*Peccatores,
Euāgelium su
scripsit, nō oc
cidit.*

CONTRA ANABAS

ripere, quod soli Euangelio et Verbo
 Dei corripiendum est, cuius generis est
 incredulitas et hæresis, sane hic facile
 plus malorum dare potest, quàm pacem aut
 tranquillitatem retinere, seq; tantum-
 modo per hoc facit hebetiorem, dum
 uolèter alieni operis et officii executio-
 nem sibi uendicat, in alterius messem
 falcem suam (quod aiunt) mittèdo. Et
 quantum ego coniectura auguror, Ana-
 baptistarum hæresis nulla alia re perinde
 corroborata et promota est, quàm Magi-
 stratibus, qui actutù citra Verbum Dei
 et sacrae scripturae expositionem tyran-
 nice aduersus illos ferro saeuierunt. Nam
 dum spiritali uitio iniusta poena occur-
 rere conati sunt, et ius gladii latius quàm
 par, aut concessum erat protendere,
 propter abusum, et tyrannidem gladii
 Dominus Deus noster exarsit iracundia,
 atq; in supplicium hominum diabolo subin-
 de magis atq; magis saeuire permisit, sem-
 perq; efficacius suum errorem excitare,
 et constabilire: adeo ut corporalis illa
 poena

pœna et correptio parū fructus uulgo at-
 tulerit, paucis, aut potius nullis ad animi
 resipiscentiā pertractis, sed multo uehe-
 mentius errorē auxerit atq; promouerit,
 qñ Anabaptismi negotiū nullū externū
 aut mundanū cōstat esse flagitiū, uerū
 saltē internū et occultū errorē scripturæ
 testimoniis suffultum. Ex his iam dictis
 clare liquet et abunde demonstratū est,
 incredulitatē et hæresim, quamdiu citra
 aliorū facinorū accessionem nuda per-
 manserint, solo Dei Verbo punienda
 esse. At si in opus aliqd' malū et pernitio-
 sum eruperint, ac certæ alicuius seditio-
 nis cōcitandæ, aut homicidii perpetrā-
 di causam præbuerint, aut alioqui scele-
 ratæ et uitiosæ uitæ occasionē induxe-
 rint, tū primū in gladii potestātē puniē-
 da incidunt, de qbus nō alia ratione sur-
 mendū est suppliciiū gladio, q̄ de seditio-
 num autoribus, aut homicidis, aut aliis
 facinorosis sumi solet, posteaquā per in-
 credulos et hæreticos in leges ciuiles fla-
 gitiose peccatum est. Immo non secus,

Pœna Anaba-
 ptistarum.

Anabaptismi
 hæresim
 puniendam

CONTRA ANABA

quàm alius quispiam priuatus homo,
 qui sub prætextu fidei incedēs seditionis
 aut cædis, aut aliorum puniendorū faci
 norum caput extiterit, supplicio affici
 tur. Breuiter, incredulitas & hæresis non
 ciuilib, sed spiritualis gladii pœnis subie
 cta sunt. Quippe, si incredulitas Magistra
 tus gladio plectenda foret & iudicanda,
 æque cito Magistratus quàm subditi es
 sent inuadendi, & ad supplicium rapien
 da. Adhæc si Hæretici uiolentia essent
 exterminandi, aut possint ui profligi,
 quorsum opus esset sacris literis nauare
 operam, cum hac in re constaret carni
 ficem doctore esse omnium literatissimum?
 His contra opponitur lex Mosaica Deu
 tero. ca. iiii. Si surrexerit in medio tui pro
 phetes, aut qui somniū uidisse se dicat,
 & prædixerit signum atq; portentum, &
 euenerit qd' loquutus est, & dixerit tibi,
 eamus & sequamur Deos alienos, quos
 ignoras, & seruiamus eis, nō audies uer
 ba prophetae illius, aut somniatoris &c.
 sed ppheta ille aut fictor somniorū inter
 ficiet

*Non esse uio
 lenter inuadē
 dos hæreticos*

ficietur, quia loquutus est ut uos auerte-
ret à Domino Deo uestro. Et mox in eo-
dem capite, Si tibi uoluerit persuadere
frater tuus, filius matris tuæ, aut filius tu-
us uel filia, siue uxor quæ est in sinu tuo,
aut amicus quem diligis, ut animam
tuam, clam dicens; Eamus & seruiamus
diis alienis quos ignoras tu & patres tui
&c. non acquiescas ei nec audias, neque
pareat ei oculus tuus, ut miserearis & oc-
cultes eum, sed statim interficies. Sit pri-
mum manus tua super eum, & post te
omnis populus mittat manum. Lapidibus
obrutus necabitur. Hæ sunt duæ le-
ges Mosis, quibus planū facere conant,
hæreticum civili gladio iure posse occi-
di. Nam hæresim in fidem Christianam
inducere, non aliud est, quàm à uero Deo
& uerbo eius ad alienum Deum & men-
datia simpliciū animos adducere. Verū
longe alia est ratio puniendi hæreticos
in Christianismo, atq; olim fuerit in Iu-
daismo. In Iudaismo erāt externæ & cor-
porales promissiones, corporales bene-

*Oblectio le-
gis Mosaicæ.*

C O N T R A A N A B A S

ditiones, corporalis terra, corporale regnum et sacerdotiū, erant etiā externa et corpales hostiū cades, quæ res signa erant & figuræ rectæ uirtutis in Christianismo manifestandæ. Quamobrem quæ admodū corporalis illa Iudæorū benedictio figura fuit Christianis spiritualis benedictionis, & corporale regnū spiritualis regni fuit symbolū: ita quoq; externa illa & corporalis Cananæorū & Hiebusæorum cades seu internitio, & pseudodoctorum monstrat & significat, ut Christiani ratione spūali hostes suos, nempe peccata, præterea falsos doctores & seductores occidant, uidelicet ut peccatū in corpore spiritu Dei opprimāt, & seductoribus in fide sua non adhæreāt, sed quemadmodū Paulus inquit, eosdē deuitēt. Hoc idem innuit quoq; Christus, ubi Matt. xviii sic loquitur: Si manus tua, uel pes tuus scandalizat te, abscide eum, & proiice abs te. Quæ uerba nedum ad corporalem manū, aut pedem, sed spirituale quoq; nempe doctores, amicos, socios, respiciunt

respiciunt, & referenda sunt. Neq; de ex-
 terna membrorū amputatione, sed spi-
 rituali loquit, ut hic uerborū sensus sit,
 Quod si tibi p̄dicator, aut amicus, aut *Anabaptistæ*
 adiutor fuerit, & ille tibi erronea doctri- *deutandi, nō*
 na erit offendiculo, aut perdita & mala *occidendi.*
 uita te seduxerit, non adhibebis illi men-
 tem, sed illum amputato (hoc est) eius
 consortiū deuita, ac temet ab eo segrē-
 gato. Quin etiā tibi sit perinde ut Ethni-
 cus & publicanus. Et hæc sp̄ialis deuita-
 tio, aut nos offendentis abdicatio, per
 corporalē pseudoprophetarū interfesti-
 onē in lege iudicata est. Fuere quoq; in le-
 ge Mosaica coactæ quædā corpales ce-
 rimonia & cultus Dei, quorū negligē-
 tia certis pœnis puniebatur, ueluti legis
 Gene. ca. xvii. Masculus cuius præputiū
 caro circūcisa nō fuerit, delebit anima
 illius de populo suo, quia pactū meū irri-
 tum fecit. Et Nume. ca. iiii. Moses quen-
 dam populo lapidandū obiiciebat, qui
 Sabbato ligna collegerat. Porro in Euā-
 gelio libertas quædā pœnarū seu utilita-

C O N T R A A N A B A S

tis, poplita est fidei seu incredulitati, cui⁹
 loco successit Spūalis utilitas atq; pœna,
 ueluti Christus inqt: Qui crediderit, sal
 uus erit, qui non crediderit condemna-
 bitur. Sed dicit aliquis, esto ut Euanges-
 lico, seu prædicandi officio demandatū
 non sit hæreticos corporali supplicio af-
 ficere, cum ei officio nō nisi spiritaliter
 punire concreditum sit, Magistratus ta-
 men interest pœnā hæreticis infligere,
 Respōsio, Cuiusq; Magistratus officium,
 ut iam dictum est, non latius protendit
 quàm à Deo ordinatū est. Quare si quis
 incredulorū aut hæreticorū externa con-
 uersatione uitam integre et honeste co-
 ram mundo traducit, nihil peccans in ci-
 uiles cōstitutiones, nihil iuris puniendi
 in illum habebit gladius. Quid enim ad
 Magistratū attinet incredulitas aut hæ-
 resis? Cur et potius ut pacem in mundo
 conseruet et externam morum honesta-
 tem, nec se ei rei admisceat, quæ nihil
 ad se pertinet. Est quoque res periculosa
 (quod aiunt) alex, quando Magistra-
 tus

Responsio ob
 iectionum.

tus assuevit ferro aut igne ullam aliquam
 fidem insectari. Nam tamen nonnunquam
 pravam fidem prosequutus fuerit, attamen
 si fieri possit, ut illorum successores inse-
 ctationibus iam assueti, veram fidem pro
 falsa insectarentur, quemadmodum cum
 Arrianis hæreticis actum esse accepimus. *Arriana hæ-
 resis.*
 Siquidem eo tempore Episcopi suis per
 suasionibus huc induxerant Romanum
 Imperatorem, ut passim Arrianos perse-
 cutioibus præmeret atque extingueret. Tan-
 dem cum aliquot Imperatores insectan-
 di rationem multa assuetudine sibi peculi-
 arem fecissent, ac nonnulli ex illorum suc-
 cessoribus ab Arrianis fuissent persuasi,
 suam opinionem veram & rectam esse, in-
 cipiebant recte credentes, & recte docen-
 tes Episcopos insectari, hæreticos summo
 studio tueri. Quamobrem longe tutis-
 simum est & certissimum, ut civilis Magi-
 stratus suo fungatur officio, sinatque spi-
 ritualia peccata, etiam spiritali supplicio
 plecti. Multo. n. satius est & præstabili-
 us, ut quater aut decies falsa fides toleretur.

C O N T R A A N A B A =

tur, quàm quod semel uera fides infecta-
tionem patiatur. Iam ut ab hæreticis in
genere iterum orationē meam ad Ana-
baptistas cōuertam, dicunt pleriq; Ana-
baptistarum sectam non esse simpliciter
malam hæresim, sed habere multa ad-
iuncta, ex quibus in Magistratus suppli-
ciū labantur. Docere enim eos, quomo-
do facultates omniū cōmunes habendæ
sint, qua ex re fortasse originem trahere
possit seditio &c. Cæterū huius doctrinæ
gratia nullo iure de Anabaptistis ultimū
potest sumi suppliciū. Nam q̄diu non do-
cent homines ad rerum cōmunionem,
aut æqualem distributionem adigēdos
esse, neq; ipsi alios uiolenter ad id cōpel-
lunt, neq; cum illis uiolenter agendum
erit. Hactenus enim religiosi nimirum
monachi & moniales ita docuerunt, ut
siquis cōmunibus cum ipsis sacris initia-
ri concupisset, de rerum suarū proprie-
tate discederet, & cum ipsis cōmuniter
frueretur. Quomodo ergo ista quadrat,
aut

*In Anabapti-
stas, ius quā-
do habēt Ma-
gistratus.*

aut conueniunt, ut huius doctrinæ grā
 tia Monachi pro doctis, sanctis, piis, &
 perfectis Christianis probentur, iam ue-
 ro contra eiusdem doctrinæ nomine mi-
 seri Anabaptistæ neci dentur & perimā-
 tur. Cum tamen Anabaptistæ suam mo-
 nasticam & hypocriticam sententiam,
 nulla malitia aut nequitia cōmenti sūt,
 sed ueluti simplices & imperiti, e nōnū-
 lis sacrae scripturae locis perperam intel-
 lectis traxerint. Si propterea ilico quispi-
 am morte multandus esset, quoties in
 scriptura locum unum atq; alterum nō
 intellexerit, quis à gladio ceruicem su-
 am securam, aut liberam habere uelit?
 In omnibus fere sanctis doctoribus repe-
 riuntur multi loci non intellecti, propte-
 rea ne essent occidendi? Quæ uero hac
 esset æquitas? Quocirca ad hanc errone-
 am Anabaptistarum intelligentiam, a-
 mica & Christiana pertinet institutio,
 & admonitio, & nullius gladii fauitia.

Iam si persuasi institutionem nostram

C O N T R A A N A B A A

receperint , nos aliquot Christianos lu-
crati sumus , estque noster numerus au-
ctior factus . Sin nostram admonitio-
nem contempserint , relinquendi sunt
suae uesaniae , & pro Ethnicis & publica
nis reputandi . Verum , ne sic quidem Ma-
gistratus interest cuiquam inferre ma-
nus , donec errantes nō in fide solum ere-
ruerint , uerum capitalia flagitia exter-
ne designauerint . Iterum dicitur , fieri
posse , ut inde certa aliqua oriatur sedi-
tio , si Anabaptistarum numerus auctus
fuerit , & ipsi alios ui possint opprime-
re , &c. Responso , Qui fit , ut hoc tēpo-
ris tam acuti & ingeniosi facti simus , ut
ob Anabaptistarū doctrinam facultates
temporarias attinentem , seditionis me-
tuentes simus , neq; idem illud ante mo-
nachis docentibus solliciti metuerimus ?
Nonne idem uerbi tunc locum habere
potuisset . Quandoquidē ira monachi do-
cent , & suis facultatibus cōiter utūtur ,
ubi iam illorū grex factus fuerit nume-
rosior , haud dubie seditionem concita-
bunt

Obiectio.

bunt, uolentes, ut quisq; sua bona illorum exéplo cum ipsis in cōmunē usum deponat. Et profecto sine omni seditiōe, tantū doctrinæ suæ fermento & uitæ hypocrisis pene totius orbis opes ad se pertraxerunt, pro quibus impostores illi cœlum nobis uanū exposuerūt, & uitam æternam uanalem habuerunt. Adeo, ut si alterutra pars huius doctrinæ nomine neci danda foret, citius omnes Episcopi, & monachi extinguedi essent, quàm miser illi Anabaptistæ, qui nullum cœlū, aut immortalitātē unquam fraudulenter hominibus uendiderūt. Accedit his, si omnia gladio coërcēda essent, qua ex re temporis progressu haud dubie futura seditio oriri possit, tum oīa publica symposia, oēs comessationes & cōuiuia, omnes cōtiones et mercatus, omnes Ecclesiæ congregationes ui atq; pœnæ irrogatione abolenda forent. Multis em̄ experimētis didicimus, in non paucis symposiis ortas fuisse seditiones, in non parum multis mercatibus tumultus esse cō-

Monachi potius, quàm Anabaptistæ extinguedi.

citatos. Immo in multis Ecclesiis clau-
 sularias coniurationes esse factas. Præ-
 rea Dauidis interfuisse, ut omnibus sa-
 cris Iudæis interdiceret, quippe filius eius
 Absolon suâ seditionem inter sacrifici-
 um in Hebron conflauerat. Et quod
 plus est, omnibus hominibus corda es-
 sent eruenda, posteaquàm omnes sedi-
 tiones e corde suam trahant originem.
 Fieri potest, ut multi facinorosi latrones
 sectæ Anabaptistarum semet adiunge-
 rent, qui nihil aliud quàm seditiosos mo-
 tus, aut alia flagitia uoluunt in animo.
 Nos uero iam de ratione eius rei, & secta
 ipsa quantum ad se attinet, uerba faci-
 mus, & non priuatim de facinorosis la-
 tronibus. Videmus nullam fidem, nul-
 lam hominû conditionem, aut statum
 tam bonum esse, cui se non admiscerent
 nonnulli homines nequam & parum bo-
 næ frugis, Qui fieri possit, ut non etiâ er-
 roneæ alicui sectæ se admiscerent homi-
 nes mali & nihili? Quare si omnino De-
 cretû est uti supplicii fauitoria, mali & cri-
 minosi

*Nullus hoim
 status, iteger*

minosi afficiantur supplicio, simplices
 uero & imperiti nulla prematur iniuria.
 Certum enim est, mira simplicitate ui-
 ros, mulieres, uirgunculas, qui per om-
 nem uitam infensi fuere discordia, in
 eum errorem incidisse, qui uero iustum
 esse possit atque adeo aequum ut tales ili
 co ueluti seditiosi ad mortem raperen-
 tur? Deinde obiicitur & illud: Si Ana-
 baptista, inquit, Magistratibus hu-
 ius doctrinae gratia qua facultatum com-
 munionem esse debere affirmant, puni-
 endi non sunt, in hoc tamen noxam gra-
 uiter animaduertendam incurrunt, docen-
 tes nullum Christianum Magistratus officii
 fungere posse. Adhuc nolunt principibus
 ut subditi in ciuilibus possessionibus se-
 met ullo iuramento, aut sponsione ob-
 noxios facere. Sane ista inficiari non pos-
 sumus, ista. n. & docent & faciunt, Sed
 si propterea perimendi sunt, aut e medio
 tollendi, iamdudum & religiosis nempe sa-
 cerdotibus & monachis inceptum oportuit.
 Siquidem religiosi qui hactenus praeter alios

C O N T R A A N A B A .

*Monachorū
doctrina.*

hoc nomen obtinuerūt oīm maxie huic
culpæ sūt obnoxii, qui hactenus semp ita
docuerūt, et opere doctrinā suam quoq;
cōpleuerūt. Sunt em̄ illi ipsi qui dixerūt,
et docuerunt, nullius religiosi interesse,
ut pœnali iudicio morti quenq; adiudi-
cet, aut de sanguine ferat sententiam,
neq; citra dispensationem eiusmodi ad
sua sacra et ordinem admiserunt. Quid
uero hoc aliud est, quàm oībus Chri-
stianis Magistratus officiiis aut functio-
nibus interdicerē, posteaquàm omnes
γυναικες Christianos uere religiosos esse
oporteat, neq; Magistratus functio citra
sanguinis effusionem administrari po-
test? Illi quoq; tales sunt, qui nullo iure
iurando, aut sponsione, aut alio quo-
uis ciuili onere cōmuniter cum aliis fe-
rendo semet unquā Magistratibus subie-
ctos obstringere sustinuerunt, id quod
nullo permissu, aut fauore Magistratus
factum est, sed propriæ uolūtatis ductu
atq; libidine. Quin etiā, si ad tale aliqd
quod Magistratibus præstādum fuerat,
adacti

+

P T I S T A S.

adacti sunt, Principes et Magistrat⁹ ana-
thematis sui fulmine ictos cōpescuerūt,
quemadmodū hoc ipsum clare in Decre-
tis Pōtificiis memoriæ proditū inueniſ.
Iam si quis eam ob rem occidendus est,
q̄s iustius supplicio afficiendus erit, quā
ordo religiosorū? Postea q̄ religiosi non
minus hac in re errauerunt, quā Ana-
baptistarū colluies. Neq̄ à ueritate di-
screpat, quod utriq̄ hac in re affirmant
et religiosi et Anabaptistæ, uerum neu-
tra pars sane interpretat̄, sed plane falso
exponūt, ut pleraq̄ oīa. Quippe Christi-
anus, ut Christian⁹ nō potest uti gladio,
aut quenq̄ perimere. Est em̄ Christiani
esse mitem et humilē, qui nō prolixè aut
grauatim ignoscat, qui malum patien-
ter sufferat, qui pro inimico Deum exo-
ret. In hoc tamen errant Anabaptistæ,
cum dicunt Christianum ut Magistra-
tus fungentem officio non posse uti gla-
dio. Siquidem Deus ordinem magistra-
tus instituit, potestq̄ Christianus hoc of-
ficio aequè atq̄ etiā iustius fungi, quā

*Error Anaba-
ptistarum.*

C O N T R A A N A B A =

alius nō Christianus aut Ethnicus. Neq̄
 illud diffiteri possumus spūalem Magi/
 stratum, hoc est, Episcopum, parrochū
 seu prædicatorē, spiritualis officij gratia
 posse aut debere uti gladio. Nā Christus
 dum Apostolis, seu prædicatoribus Euā
 gelium annūciandū in mandatis dedit,
 non eadem quoq̄ opera illis liberū fecit
 ppriæ potestatis usum, quo industi uelu
 ti ciuili Magistratus uterentur gladio.
 Quocirca ne in eam uenirent cogitatio
 nem suscepta potestate Euangeliū prædi
 candi, ac homines Verbo Dei à peccatis
 ligandi & soluēdi, eadem ratione quoq̄
 potestatem haberent pro se utendi gla
 dio, Christus illis interdicit usu gladii, qđ
 non ad illorū personam tibi referendū
 est, si ad Remp. capescendam, seu Magi
 stratum obeundū eligerentur, aut à ma
 gistratibus ad hoc uocarentur, sed ad il
 lorum officiū, nimirū Apostolis ideo à
 ciuili Magistratus officiis temperandū
 est, posteaquā potestatem spiritalem su
 ceperūt, perinde ut Papa in suis Decre
 ris

tis se iactitat. In hoc uero religiosi tur-
 piter errantes impegerunt, cum docue-
 rint se nedū ppter officiū, uerū etiā ob
 unctam personā non audere ullam sentē-
 tiam iudicio cōdemnati pronūtiare, &
 gladio uti. Jam si ob unum aliquē erro-
 rem statim quispiā uita spoliandus est,
 parcendū erit nemini. Sed quid hac in re
 statuendū aut faciendū est? Etem Ana-
 baptistae Magistratibus, neq; iurare, ne-
 que spōdere quicq; decreuerūt? Respon-
 sio. Quemadmodū cum religiosis hac
 in re agitur, pari ratione quoq; cū Ana-
 baptistis agatur. Et cum ciuilem obedi-
 entiam prāstare recusant, ciuili quoq; li-
 bertate priuētur, ac pro peregrinis repu-
 tentur & tractentur, qui in aliquod oppi-
 dum delati habitant, neq; tamē eius loci
 Magistratibus semet ullo iuramento,
 aut sponsione addixerunt, aut subiece-
 runt. Neq; hoc cito facient ea de re com-
 pellati, sed ad eam excusationem fugi-
 ent, se ciuitati aut Magistratui fidem de-
 disse ac iurasse, quare hic non posse de-
 nuo iurare. Itaq; sūma pœna qua eius ge-

40.
 Qualis debe-
 at esse pœna
 Anabaptista-
 rum.

CONTRA ANABAS

neris aliquis possit affici hæc esset, ut illi
li ciuilibus cõmertiis interdiceret. Quic
 qd illi p̄terea per iniuriã obiectũ fuerit,
 ex tyrannide sit & ui, & nulla æquitate.
 Cur ergo in eiusmodi casu Anabaptista
 acerbiore supplitio adficiendus est? Cæ
 terum summũ & maximũ hac in re ius
 est Cæsareum, quo se tuentur nunc ple-
 riq; existimãtes Anabaptistas, Magistra-
 tibus ob hoc puniendos esse, adeo ut ius
 re eam pœnam sufferre uideantur. Quia
 uero de eius legis intellectu nobis loquẽ
 dum est, operepreciũ uisum est eam le-
 gem hic subiicere. Ad hunc uero mo-
 dum scripta est libro primo Codicis, Ne
 sanctũ baptisma reiteretur, Lege secũda:

Imp. Honor. & Theod. AA. Antho-
 nio præfecto prætorio.

SI quis rebaptizare quempiam de mi-
 nistris catholicæ sectæ fuerit deest?
 unã cũ eo, qui piaculare crimẽ com-
 misit, si tamen capax criminis sit per æ-
 tatem, cui persuasum sit, ultimo suppli-
 cio

P T I S T A S.

tio percellat, Hæc est illa lex Cæsarea,
 ut in literis cõprehensa est. Ac primum
 quidem non de omnibus Christianis cõ
 muniter loquitur, qui rebaptizatur, sed
 de ministris tantum Ecclesiæ catholicæ,
 quales sunt Acolythy, Lectores, Exorci
 stæ, Oltiarii, Subdiaconi, Diaconi, Pres
 byteri, & Episcopi. Adeo, ut si hæc lex nõ
 alium in se sensum, aut intellectum cõ
 plectitur, tantum illi pœna percellendi
 sunt, qui ministrum aliquem Ecclesiæ,
 & non alium quempiam Christianũ re
 baptizarunt: deinde de illis quoq; loqui
 tur, qui in ipso facto Anabaptismi ma
 nifestoprehendunt, & non de illis qui
 iam rebaptizati sunt. Ex hoc facile æsti
 mare licet, hanc legem magis pro terro
 re incutiendo rogatam esse, quam quod
 hi, qui rebaptizati sunt, supplicio ullo
 afficiantur. Nam cum fortasse id tem
 poris Anabaptismus ualde foret in usu &
 crebro fieret, neq; tamẽ aperte fieret, uo
 luit Cæsar Anabaptistis lege occurrere,
 ut pœnam quoq; talibus terrendis luen

De quibus in
 telligenda lex
 Cæsarea.

+

CONTRA ANABAS

dam proponeret, nimirū si rebaptizati
 manifesto deprehenderentur. Non secus,
 quā in lege Mosaica Patrifamilias per-
 missum erat, ut furem manifesto in aedi-
 bus suis deprehensum occidere possit.
 Orto uero sole ipuue dimiteret. Tertio
 ut maxime hæc iam dicta locū nō habe-
 rent, tamē præsens lex de nudo & simpli-
 ci Anabaptismo intelligi nō potest. Siq-
 dem in antiquis historiis de isto Antho-
 nio Præfesto Prætorio, ad quē Cæsares
 hanc legem perscripserūt, ad hunc mo-
 dum legitur, uidelicet illum fuisse suæ
 ætatis uirum prudentissimū, ac Cæsare
 Theodosium sine eius cōsilio nihil pro-
 sus egisse, aut statuisse, sed Anthonii du-
 ctu & auspicio omnia fuisse confecta &
 ordinata. Et postea de Theodosio quoq;
 ita literis ac memoriæ proditū est, uide-
 licet illum fuisse sūma pietate uirū, qui
 tāta honestate, integritate, & sanctimo-
 nia aulam suam rexerit, ut aula sua ma-
 gis cœnobiū quā regia existimata sit.
 Adhæc ita sanctam scripturā ad unguē
 calluisse

*Tripartita hi-
 sto. lib. 1. cap.
 21.*

Cap. 17.

P T I S T A S :

calluisse legitur, ut eandem ad Verbum
 memoriter recitare nosset &c. Quæ om-
 nia illud non obscure testantur hac in le-
 ge nihil imprudenter aut impie esse præ-
 ceptum atq; statutū. Illud uero nedum
 incogitanter aut insipienter, uerū etiam
 impie actum esset, ut errantem tantum
 simplicis erroris gratia carnifici iugulā-
 dum obiiceremus, cum tamē adhuc ad
 sanam mentem & sententiam possit res-
 trahi, aut si hoc non fieret, qui saltem
 Euangelio puniendus reseruatus sit. Quā
 obrem apparet hanc legem alia ratione
 fuisse cōditam, ac aliam causam innue-
 re, quā in nude & simpliciter Anabapti-
 starū gratia fuisse rogatam. Sed huius
 causæ nulla fit mētio, Leges enim Casa-
rea, ut nunc in libris extant, tantum e
fontibus & ueris libris iam nūc nō ampli-
us extantibus epitomæ quadā sunt sum-
matim excerptæ. Quapropter nedū in
 hac lege tantū, uerū in multis etiam ali-
 is contrariæ & pugnantēs inter iurisperi-
 tos opiniones oriuntur, posteaquā fon-

Cap. Ne factū
etū baptisma
reiteretur.

tes non amplius extent, & uera exempla
ria, nec causa p̄cedentis & sequentis rei,
ad sensum legis plene intellegendū sciri
potest. Et q̄ hęc lex nō nude de Anabap
tismo accipiēda sit, ex hoc non ambigue
notari potest, nempe ex lege hanc pro
xime p̄cedente, in qua Valentinianus &
Gratianus Cæsares ita dicunt, Episcopū
qui abusu nō debito denuo rebaptizauē
rit, sacerdotio indignum existimamus.
Illorū eīn errorem condemnamus, qui
Apostolorum p̄cepta conculcant. Et
illi qui semel Christiani nominis Sacra
mentum suscipiunt, multo plus Anaba
ptismo, sub nomine baptisimi semet tur
piter contamināt, quā emundant. Hi
duo Cæsares contenti sunt, rebaptizantē
Episcopū suo officio indignū existima
ri, & eius errorē refellere. Qui ergo alii
duo tam efferatā esse possint tyrannidis
ut propter simplicem Anabaptismū mi
serum populum morte multandū cō
demnarent. Potest etiam hic sensus ex
sequenti lege certius elici, nam in subse
quēti

A P T I S T A S.

quentibus scriptum est lib. i. Codicis ti-
tulo de Apostatis, ad hunc modum, Si
quis in honesta lege comprehensus fue-
rit, ac tandem e Christiano in Iudaismū
relabitur, ac semet blasphemæ illorum
Synagoga adiunxerit, illius bona pub-
licitus diripienda mandamus. Hic Casa-
rea legis sensus est de Apostatis. Iam ue-
ro utrum maius est, si quis tantū uno Sa-
cramento abutatur, aut si quis prorsus
& fide desciverit? Haud dubie stult⁹ quo-
que nullo inditio præditus intelligere
possit gravius uitium esse & fide descisce-
re, quàm solū ex imperitia uno Sacra-
mento abuti. Qui ergo grauiore & acer-
biore supplicio puniendus esset ille, qui
Sacramento abutitur, quàm qui & tota
fide semel desciverit? Si omnes illi mor-
tali forent afficiendi, qui Sacramēto non
recte & in honore utuntur, quot nam quo-
tannis concremendi, aut decollandi fu-
issent, qui parum digni venerabile
Sacramentū corporis & sanguinis Chri-
sti accesserūt? Quin etiam neq; ipse neq;

F

C O N T R A A N A B A =

Episcopi manus carnificis possint aufu-
gere, quippe qui Christianis Sacramen-
tum sub utraq; specie sumendum prohi-
buerunt, quod non solum non recte fa-
ctum, sed Christi institutioni plane ex di-
ametro contrariū est. Propterea ius Cæ-
sareum omnes alios hæreticos grauiore
pœna non adficit, quàm quod omnibus
Cæsareis priuilegiis orbi esse cogantur.
Qui ergo tam acerba pœna Anabaptista-
rum error esset emendandus? Si tamen
omnino Anabaptistas excarnificare de-
cretum est, tum iisdem tormētis etiam
Papa, & omnes eius sacerdotes excrucia-
andi sunt. Nam illi permultos rebapti-
zarunt, uidelicet si puer recens natus do-
mi urgente necessitate baptizatus fuerit
& mulieribus, hunc de integro ad Eccle-
siam delatum rebaptizant. Hoc uero nō
ne æque rebaptizari est, quā quod Ana-
baptista faciunt? Addunt equidem ista
uerba, Si baptizatus es, ego te non ba-
ptizabo: sin non baptizatus es, ego te
baptizabo in nomine patris &c. Quorsū
uero

uero opus est sacerdotibus hoc addita-
 mento? Nouerunt enim plane e mulie-
 rum relatu pueros esse baptizatos, cur
 ergo semel mulieru opera baptizatos in-
 fantes rebaptizant? Neq; dicunt Anaba-
 ptista, se iterum baptizari, sed omniu
 primu recte baptizari. Existimant enim
 infantium baptismu nullum esse baptis-
 mum, quemadmodu Papista fere muli-
 erum baptismu ducunt pro nihilo, tam-
 etsi hoc ipsum externe non indicent. Ac-
 cedit his omibus, quod de sancto Cypria-
 no martyre legitur, que spectata sancti-
 monia Episcopu fuisse Carthagine cer-
 tum est, qui unu cum toto Concilio habi-
 ta deliberatione, statuit eos qui ante ab
 haeticis fuissent baptizati, ac tandu ue-
 ri Christiani effecti baptizandos esse. Et
 quanq oes hac in sententia hallucinatos
 esse negare non possumus, nemo tamen
 propterea a quoq diabolo mancipatus
 est, tantu absit ut quispiam morte mul-
 ctatus sit. Immo Cyprianus, quem eo
 in concilio caput fuisse historiae perhibet,

CONTRA ANABAPTISTAS

etiannū hodie ab omnibus sanctus martyr esse creditur. Itaq; cum Anabaptistae sui erroris & instituti, tam praclarum, sanctū, & doctum uirum, & martyrem cōmunem quasi authorē habeant, quid sibi uolunt Christiani, ut semet inter se tam crudeliter perimant? Ex his omnibus iā supra memoratis, facile est, anim aduertere Caesaris constitutionē, in quo Anabaptistas capitis condemnat, non nude ad Anabaptismū respicere, sed ad aliud quoddam externū flagitium, hic nusquam expresse positum, quod tunc temporis Anabaptismo adhaesisset credibile est. Alioqui enī omnē humanitatē & aequitatem tam clemens Caesar excessisset. Sin ista lex nude respicit ad Anabaptismū, non aliunde quā cruentorū Episcoporū instinctu rogata esse iurare ausim, quorum magnū numerū sub Theodosio fuisse non ignoramus. Neq; res erat magni negotii horsum Caesarū animos flectere. Cum. n. Caesares adhuc essent Christiani nouitii, statim Episcoporum

porū uerbis mouebant, existimātes nihil non esse Dei Verbum, quicquid ab Episcopis uspiam fuisset prolatum. Legitur em̄ in fidedignis historiis, tempore Theodosii Episcopū fuisse Synnade, quod usquadeo fertur infectat⁹ esse hæreticos quos Macedonios nominant, ut etiam e possessionibus suis eos deturbaret. Insuper Constantinopolim horum gratia profectus est, ubi tūc Cæsaris aula erat, ibi oēs Cæsaris Præfectos aduersus hæreticos persequendos sibi adianxit. Quod factum ea in historia Episcopo summe probro datum est, ut ei qui hac in re parum pie aut Christiane egerit. Ac postea nō dissimile factum de Episcopo Nestorio legitur, qui cum Cōstantinopoli electus esset in Præsulem, ad eūdem Theodosium inter contionandū ita dixisse fertur, O Cæsar, da mihi regionem ab hæreticis purgatam, & ego tibi cœlum daturus sum, Sis mihi auxilio in oppugnandis hæreticis, & ego tibi in Persis hostibus tuis deuincendis opem feram. Hanc Epi

*Tripartita hi
sto. lib. 11. c. 3.*

*Triparti. hi
sto. li. 12. c. 4.*

CONTRA ANABA=

scopi orationē, multi cordati uiri ægre ferebant. & quanq̃ nemo hæreticorū fauebat uesaniæ, tamen Episcopi leuitas imo erga Cæsarem audatia nemini non displicebat. Quapropter si Episcopi Cæsarem Theodosium, ita nare ueluti bubalum traxerunt, ac illi cœlum polliciti sunt, mirabile nō erit, si eiusmodi lex suo tempore aduersus Anabaptistas rogata sit. Sed est ne propterea ista lex profancta & inculpara reputanda, quæ sanguinolentorū Episcoporū instinctu condita est. An non potius illud hac in re respiciendū fuerit, quid Christianum Magistratum deceat, quàm qd' uiolenta tyrannide extorqueri possit. Multo enim magis Christiano Magistratui cōuenit, ne tam sit sanguinis cupidus, atq; Ethnicorum esse solent. Conuenit quoq; illi, ut etiam ueluti Christianus animarū saluandarū curam agat, & non, ut tyrannus semp rem gerat sæuitia. Qui uero illud dici potest salutem animarū quæsisse, si miseri Anabaptista, qui tantum simplici

simplicitate peruersi intellectus scripturæ in errorem prolapsi sunt, statim gladio carnificis docentur & corripunt, Et profecto à miseris hominib⁹ nulla adeo timenda esset seditio, si alioqui gladio recte uteremur. Quin potius Magistratus uigilantius quæ sibi agenda sint, præuideat, suoq; officio fungatur cogitantius, neq; miseris per tyrannidem opprimat, neq; egenum assiduis exactiõibus compilet, sed pupillos ac uiduas fideliter defendat, citra personarũ respectũ iudicet, id quod sui officii functio desyderat, hoc facto, nihil est quod ullam seditionem pertimescat. Mali homines nullius seditionis authores sunt, sed si ueritatem fateri libere uolumus, mala & uitiosa uita Principũ & Magistratuum. Sunt quidem mali homines instrumenta seditionis, cæterũ mala uita Magistratuum una præcipua causa omnis seditionis tumultus & motus esse solet. Eius rei cõprobanda certissimũ exemplũ exhibet rex Dauid, qui si non peccasset adulteriũ cõmittens

omnino
 210 210 210 210 210 F. iiii

ARTIC. ECCLĒ

do, & Vria sanguinē innocenter effun-
dendo, Absalon filius suus nanq̄ tantū
potuisset, ut concitata seditione patrem
psequutus fuisset, etiam si adhuc maio-
ris fuisset audaciæ & malitiæ. Quãobré
Magistratui supplicii sæuitia erga sim-
plices Anabaptistas mitigāda & tollēda
est, ac eos Euāgelio puniēdos relinquat.
Alias uero gnauiter det operā, ut paca-
te & honeste concordēs uiuant omnes.
Nam qui aduersus cōmunem tranquil-
litatem & Magistratum peccauerit, siue
baptizator seu rebaptizator fuerit, ille
meritū supplicii ab illo sufferendū sibi
non ignoret.

ARTICVLI

INSPECTIONIS ECCLĒ

siarum Saxonix, emendati.

I

De decalogo, an doceant decalogū,
ex quo tradant doctrinā timoris. De pot-
nis corporalibus & perpetuis.

Quomo

S I A E S A X O N I A E.

II . XI

Quomodo fidem doceāt, quid fides,
quomodo cōsequamur eam, & quomo-
do doceant homines iustificari.

III

Quid doceant de Sacramētis Baptis-
matis, Eucharistiæ, & Pœnitentiæ.

IIII

Sit ne uerum corpus Christi in pane,
uerusque sanguis in calice, & quomodo
hoc probent.

V

Quis fructus sit ex māducatiōe petend⁹.

VI

De baptismo paruulorum, & rebapti-
zatione.

VII

Dē pœnitentia, quid sit, & quæ sunt
eius partes.

VIII

De charitate, & obediētia erga Magi-
stratum, de cruce, de patientia, & aliis
fructibus spiritus.

F v

ARTIC. ECCLE

IX.

De coniugio, de timore Dei, quomodo
semper cū fide sit, de insidiis diaboli,

X.

De traditionibus hominū, quomodo
doceant, quæ seruandæ sint, quæ nō ser-
uandæ, cur sint seruandæ, de uirādis scan-
dalis.

XI.

De forma Missæ, de contionibus, de
Feriis.

XII.

De casibus matrimonialibus, de grā-
dibus prohibitis.

XIII.

De redditibus, & usuris.

XIII.

De mortuis, quomodo doceant.

XV.

De precatione, an enarrent oratio-
nem Dominicam,

XVI.

An Symbolon enarrent.

XVII.

De Scholis.

De Aedituis

SI AE SAXONIAE

XVIII.

De Aedituis.

XIX.

De arario, de fundatione pro defun-

XX.

(ctis.

Quis nam puniat adulteros.

Pastores debent exemplū Christi sequi, qui quoniam pœnitentiam & remissionem peccatorū docet, debent eadē & ipsi tradere Ecclesiis. Nunc uulgare est uociferari de fide, & tamen intelligi qd sit fides, non potest, nisi prædicata pœnitētia. Plane uinum nouum in utres ueteres infundūt, qui fidem sine pœnitentia, sine doctrina timoris Dei sine doctrina legis prædicat, & ad carnalem quandā securitatē adsuefaciunt uulgus. Et securitas est deterior quàm plerique errores antea sub Papa fuerunt. Hoc genus concionatorū describit Hier. & uiruperat eos, qui dicunt, pax pax, & non est pax. Quàm grauitèr minatur cōcionatoribus apud Ezech. iiii. Dominus præ

Pastorum officium.

ARTIC. ECCLE.

termittentibus hanc partem? Si dicente
me ad impiū, morte morieris, non ad-
nunciaueris ei, sanguinē eius de manu
tua requiram. itaq; Paulus ait, scripturā
diuinitus traditam esse ad arguendum,
corripiendū &c. At nunc isti qui pœnitē-
tiam negligunt docere, unam de princi-
palioribus partibus Euāgelio detrahūt.
Pœnitentia uero sic docenda est, ut inci-
tent auditores ad contritionem, quæ est
p̄cipua pars pœnitentiæ. Et est in scriptu-
ris uocata mortificatio, de hac Ezech.
dicit: cū ingemuerit peccator &c. Et Io-
hel. Scindite corda uestra, Et Esa. ubi
habitabit domin⁹ in spiritu humiliato.

Aliquando totum decalogum enar-
rent ordine, quia prædicatio legis ad pœ-
nitentiā prouocat. Aliquando certū ali-
quod uitium uituperent, & copiose de-
clarent, quā grauius offendat Deus,
& quas pœnas minetur. Non enim satis
est p̄cepta enarrare, sed etiam pœnas cō-
memorent, quas Deus minatur pecca-
toribus. Nec tantum de æternis pœnis,
sed

sed etiam de praesentis uitae poenis doceant. Quia dominus non tantum post hanc uitam, sed multa etiam in hac uita ponit exempli causa, ut alios ad poenitentiam inuitet, Gene. xviii. ait Angelus, se supplicium Sodomorum ideo Abraham praedicere, quod sciat eum eius rei memoriam transmissurum esse ad posteros, ut custodiant uiam Domini. Et Mose precipit populo Israel, de interempto Pharaone, deque aliis, quae acciderant in exitu de Aegypto, Narrate ea filiis uestris. Nam haec omnia non propter ipsos, ut Paulus ait, sed propter nos scripta sunt, ut discamus timorem Dei. Est autem timor domini initium sapientiae &c.

Prodest & hic exponere, qualis status sit hominis qui non gubernatur a Deo, quia cum in potestate diaboli est, impellitur ad omnis generis flagitia. Neque ullis uerbis explicari potest, quanta mala impendant his, quos Deus non tegit, ut defendit aduersus satanam, Quo ruit Saul, quo lapsi sunt Cain, Absalon, Achab, & similes impii, quia

Deus eos nō gubernabat, sed tradiderat in desiderium cordium suorum, Roma. i. Ita quotidie ipellit diabolus desertos à Deo ad cædem faciendam, & ad alia facinora, ut per eas occasiones perdat illos.

Hæc exempla sunt exponenda multitudi-
dini, ut inuitentur ad pœnitentiam & ad
petendum auxilium à Deo, & docendi sunt
id quod Christus docet. Hæc inculcare
multitudini multo satius est, quàm quoti-
die uociferari de monachis, & esu carniū
& similibus rebus, quas uulgus uix unquā
recte intelligit.

Secunda pars doctrinæ, est doctrina
remissionis peccatorum seu fidei. Hæc in-
telligi ita demum potest, si ante doctri-
nam timoris, seu pœnitentiæ audierint
quia fides non potest concipi, nisi in cor-
de contrito. Sic igitur doceant fidem.

Primum quid sit fides.

Fides quid sit

Est autem fides, credere quod Deus
nobis condonat peccata propter Chri-
stum, & quia condonat peccata, ad sit,
reget & gubernet nos, & sit saluaturus,
Sunt

S I A E S A X O N I A E.

Sunt etiam monendi homines, fident
esse non tantum credere remissionē pec
catorum, sed etiā hoc accedere oportere,
ut credamus, nos post condonationē
peccatorum defendi & regi à Deo. Est id
quoque docendum, condonari nobis pec
cata, nō propter nostra merita, sed pro
pter Christum, quia si merita nostra iu
berentur respici, cōscientiæ eorum qui
nulla habent merita, adigerentur ad de
sperationem.

*Non cōdonā
tur peccata,
propter no
stra merita.*

Item sunt docendi, quod etiam si ha
beamus merita & bona opera, tamē ea
non ualent ad placandū Deū, iuxta illud
Dicite, inutiles serui sumus. Item, nō iu
stificabitur in cōspectu tuo omnis uiuēs,
sed quod Christi satisfactione iustifica
mur, Sic igitur diligenter ostēdatur po
pulo Christus, cur miserit eum pater, ut
scilicet satisfaceret pro peccatis nostris,
& ut propter Christū receptis in gratiā,
detur spiritus sanctus, à quo sanctificen
tur, regantur, & custodiantur, electi cre
dentes.

ARTIC. ECCLĒ

Doctores fecerunt tres partes pœnitentiæ, Cōtritionem (de ea iam diximus) confessionem & satisfactionem . Sed satisfactio non est aliqua nostra opera , sed Christus , sicut Iohannes ait , ipse est propiciatio pro peccatis nostris .

Secūdo , semper adiiciant , in quibus possit esse fides , scilicet in his quorū corda conterrita sunt , seu (ut uocant) contrita . Et arguant eos , q̄ somniāt se credere , aut fidem habere cum non habeant , timorem Dei , cum non habent cor cōtritum , id enim necesse est , præcedere fidem , sicut aurora oriēte sole , diem naturaliter præcedit ,

Tertio doceant , quomodo corda cōtriciant fidem , sic enim concipiūt . Quādo Deus miserrus , perterrefacit cor , & incutit alicui metum iudicii , ea scilicet , seu pœnitentia , seu contritio , si tum audiatur Euangelion , hoc est , si audiat sibi condonari peccata propter Christum , & credat certo ignosci . Tunc cōcipit fidem cor , cum perterrefactum hoc modo erigitur

gitur, & concipit consolationem.

Hæc cum uere fiunt in corde, & non simulanter, tunc fidem concipit cor, tunc etiam concipit spiritū sanctum, qui affert fructus fidei, scilicet humilitatem, castitatem, patientiam, charitatem, & similes fructus. Ibi cor concipit propositum bonæ uitæ & odiū peccati, sic Paulus ait Rom. vi. Quorū nunc pudet uos. Roma. viii. Si spiritu facta carnis mortificatis, uiuetis.

Debent autem pastores enarrare symbolon Apostolorū Ecclesiis. Quidā somniāt credere, esse id quod tenere historiam de Christo, eaq; cognita, iustificari homines, uerum hi longe aberrant. Nam ea demum fides iustificat, quam credit remissionem peccatorū. Ideo in enarratione symboli, iubeāt ad eum articulum respici (Credo remissionē peccatorum) ad illum omnes articulos superiores referendos esse doceant.

De Cruce.

Hactenus tradidimus doctrinam iu-

stificationis, nunc de fructibus dicemus. Iustificatur enim homo per fidem, nō ex humanis meritis seu operibus. Sed fides non est nisi in corde contrito, seu mortificato, seu agente pœnitentiam. Ita cōtritio, seu pœnitentia præcedit fidem. Nunc de cruce dicemus. Primū docendi sunt homines, omnis afflictioēs corporales & spirituales, malam ualitudinem, inopiam, & similia, esse opera Dei, sicut Hierem. docet Thre.iii. Quis est qui dixerit, ut fieret Domino non iubente: Ex ore altissimi, nonne egredientur bona & mala.

Secundo doceant, propter quam causam Deus nos adfligat. Adfligit em̄ nos, ut prouocet ad pœnitentiam, nam afflictiones sūt partes legis, & pœnæ pro peccatis nostris irrogatæ. Sed sicut lex non arguit nos ut perdat, sicut Paulus ait, Cōclusit omnia sub peccatū, non ut perdat, sed ut omniū misereatur. Item, Nō lo mortem peccatorū, ita afflictiones arguunt nos, ut prouocent ad pœnitentiā.

Ideo

Ideo dixit Salomon, Quem diligit Deus, corripit, Et Paulus, Dū iudicamur, corripimur. Sunt exempla recitāda Dauid, qui ait, Bonum mihi, q̄ humiliasti me, ut discerem iustificationes tuas, Itē Masnasse. ii. Paralip. xxxiii. qui postq̄ coart gustatus est, orauit Dominū Deum suum, & egit pœnitentiam ualde coram Deo patrum suorū, deprecatus est eum, & obsecrauit intente, & audiuit orationem eius. Item alia multa ex scripturis petenda sunt.

Tertio, in pœna, seu afflictione præstanda est patientia, id est non debemus irasci, seu maledicere Deo, sicut Israelitæ in exitu murmurabāt aduersus Deū, Sed potius debemus agnoscere & fateri, q̄ eiusmodi pœnam meriti sumus pro peccatis nostris. Nos enī sumus adiudicati morti, Ita Dauid præstat patientiā, dum ait, Præcepit ei Dominus, ut malediceret. Et debemus Deo gratias agere, q̄ nos per hanc occasionem ad pœnitentiam uocat,

ARTIC. ECCLIA

Quarto, nihil horum, quæ supra diximus in afflictione satis est præstare, sed oportet adcedere ad id, quod summum est, scilicet, orationem & inuocationem Dei, ut Deus aut gubernet, aut liberet ab hac afflictione, sicut scriptum est Psal. xlix. Inuoca me in die tribulationis, Hinc igitur locum de oratione diligenter inculcent populo.

De Oratione,

Oratio, est petere aliquid à Deo, aut Deo pro accepto beneficio gratias agere. Sunt autem hæc tradenda de oratione.

Primum, quod Deus non tantum permittit orari, sed etiam præcipit, Lucae xviii. sicut præcipit nobis non facere eadem, non mœchari. Proinde sicut peccant qui eadem faciunt, qui furantur &c. ita peccant etiam qui nunquam orant. Hic exaggeranda est magnitudo diuinæ bonitatis, quam hic uidemus ineffabilem esse, cum non tantum largiri uult bona, sed etiam præcipit, ut postulemus, eum patrem putamus esse clementem, qui rogatus liberet

ter largitur bona. Sed quanta clementia est, præcipere omnibus, ut quàm plurimum postulent.

Et quoniam oratio est fidei exercitiũ, hic maxime sentimus fidei infirmitatẽ, neq; em̃ credimus tantam esse bonitatẽ Dei, quantam pollicetur uerbo. Proinde in hoc loco castigãda est fidei nostræ imbecillitas, & sicut Christus taxat imbecillitatem in Apostolis modicæ fidei,

Secundo, in oratione promissio diuina consideranda est, q̃ Deus pollicitus sit se nos exauditurũ esse Matth. ii. Dabit bona petentibus se. Item, quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis. Requiritur igitur fides in oratione, ut credamus, q̃ Deus sit nos exauditurus, quia qui præcipit orare, promittit se uelle exaudire & iuuare.

Nec debemus absterreri, quia nos sumus indigni, sicut em̃ nos iustificat propter Christum, non propter nostra merita, ita quoq; exaudit nos propter Christum & suum præceptum, & suam pro-

ARTIC. ECCLĒ

missione, non propter nostra merita. Et
tamē hic docendi sunt homines, q̄ eos
qui non agunt p̄cēnitentiā, non exaudit
Deus, q̄a oratio impij abominatio est.
Item, clamabūt, & ego nō exaudiā, Itē.
Eccl. xxxiiii. Orationē illi⁹ q̄s exaudietē

Peccata nostra nō debent nos abster
rere, quo minus credamus nos exaudiri.
Si tamen p̄cēnitentiā agimus, & credi
mus nobis ignosci propter Christū. Ideo
Paulus ait: Orate sine ira, id est, cū pa
riētia, & sine hāsitatione, & cū fide, cre
dentes, q̄ Deus sit nos exauditurus.

Tertio docendi sunt homines, oratio
ne aliquid petere, aut gratias agere pro
aliquō accepto beneficio. Nō orant qui
longas orationes docent dicendas esse,
ut pro peccatis nostris satisfaciamus, sed
docēt, ut Christus uocat, multiloquiū.
Hoc p̄tius agamus, ut postulemus ali
quid à Deo. Et sunt hortandi homines,
ut orent, nō tamē non tantū pro suis ne
cessitatibus, sed etiam publicis, ut pro
Magistratib⁹, pro pace, pro gloria Euā
gelii

geli, pro annona, ut Paul⁹ iussit. i. The-
salon. ii. Et prodest aliqñ in Ecclesia cõ-
munes orationes facere, exhortariq; ho-
mines, ut pro publicis necessitatibus pre-
centur Deum.

Quarto, docendi sunt homines, ne de-
sistant orare, aut diffidunt Deo, etiã si
non statim impetrèt, quod petent & uo-
lunt, sed pergant orare, quia Deus ideo
differt exaudire, ut exerceat fidem no-
stram, sicuti apparet in Syrophœnissa.
Item Lucae xviii.

Aliqñ Deus nõ id, quod perimus, sed
meliora dat, ideo permittere eius uolũ-
tati debemus, hoc ipsum, qđ perimus,
ut meliora uelit dare. Ideo em̄ dicimus
in oratione dominica: Fiat uolũtas tua.
Et rogemus, ut det nobis obedientiam.
Credere enim debemus, preces exaudi-
ri, & non esse irritas. Sed aliquid impe-
traturas esse, quod quale sit, aut qñ con-
tingere nobis debeat, Deo permittendũ
est. Breuiter, quo nos plura à Deo postu-
lare audemus, eo lubētius largiur Deus,

ARTIC. ECCLE.

sicut in Magdalena apparet, ideo enim
multa remittuntur ei, quia multum dilexit,
id est, multa causa est sperare & postulare.
Et sic docendi sunt homines exercere fi-
dem in oratione. Est autem populo ora-
tio Dominica diligenter & simpliciter
enarranda.

I.

Pater noster qui es in caelis. Ubique
ades, & exaudis nos.

II.

Sanctificetur nomen, id est cognosca-
tur, ut deinde praedicetur & celebretur.
Cognoscitur, quando scitur, quod iudicet
peccantes, id est, uere timere iudicium
Dei. Secundo cognoscitur, quando sen-
timus, quod ignoscat propter Christum, id
est uere credere. Sic definit cognitionem
Dei Hier. ix. In hoc gloriatur uir, nos-
se me, quod sum Deus, faciens iudicium &
misericordiam.

III.

Adueniat regnum tuum, id est, gu-
berna nos, quia sine te nihil possumus fa-
cere.

Fiat

SIAE SAXONIAE.

III.

Fiat uolūtas tua, id est, da nobis obedientiam, ut toleremus uoluntatē tuam.

V.

Panem nostrum quotidianū, id est, omneis corporis necessitates, pacem, uictum, bonam ualetudinem, bonam famam, prudentiā in administrandis corporalibus & ciuilibus rebus, literarum & similia. Hæc doceant etiā dei dona esse, iuxta illud: In ipso sumus, uiuimus, & mouemur.

VI.

Dimitte nobis debita nostra, & ne nos inducas in tentationem, id est, ne si ne nos uinci in tentatione.

VII.

Et libera nos à malo, id est, ab oībus aduersitatibus corporalibus & spūalibus.

De fructibus Spiritus.

Quum tradiderint doctrinam iustificationis, doceant nō semel absolui penitentiam, sed ulterius mortificandam esse carnem, & timorem Dei debere cre

ARTIC. ECCLĒ.

scere, & crescente timore, crescere etiā debere fidem,

Hic etiam ad officia charitatis diligēter adhortent eos, quos docent & ad elemosynas elargiendas. Et doceant fidē exercendam esse, quum hac spe largiantur elemosynas, q̄ Deus uicissim nobis suppeditaturus sit uictū & similia, iuxta illud: Date, & dabitur uobis. Item, libera li oculo &c. Et hic docēdi sunt homines, q̄ omnia ista etiam corporalia sint dona Dei, iuxta illud: Benedictio Domini diuites facit. Itaq̄ si largiant elemosynas, Deus augebit nostram rem familiarem, dabit publice annonam uberiorem, pacem, & similia bona: non quia facimus nos, sed quia talia ipse promisit facientibus. In primis largi erga sacerdotes esse debent, quia scriptū est, Duplici honore digni sunt, quoties aliquē locū affert historia Euāgelica, ubi uitium aliquod reprehenditur, ibi hortentur ad poenitentiam, & colligant argumenta, quanto perire Deus id uitium oderit, quam gratū uiter

uiter puniat. Addit etiam ex scripturis, aut aliunde exempla, & contra exigant bona opera, & doceat, quam seuerè hoc Deus exigat, qui præmia sit redditurus pro illis operibus.

Dicendū est aliquando de aliis fructibus Spiritus, de castitate, de mansuetudine, humilitate. Non autem ita in his locis cōmorentur, ut nō saepe redeant ad doctrinam fidei: ad hanc saepe est redeū dum & dicendū quomodo iustificet, sicuti supra exposuimus, præsertim, quando historia Euangelii offert exemplū fidei seu promissionis, ibi tum ita tractēt fidem, ut dicant, non posse sine pœnitentiā existere.

Neq; tamē semper de sola fide dicant, sed tractent etiam doctrinā operū & pœnitentiā in aliqua certa uirtute, non nunq̄ cōtionem cōsumant, ut in tractanda sobrietate, & insectatione ebrietatis, in tractanda castitate, insectandis scortatoribus. Aliquādo de elemosynis dicant. Et sicut supra dixi, proderit aliquū

ordine per aliquot contiones decalogū enarrare, aliquē de oratione dicant, de qua tamē quū dicunt, necesse est fidei naturā declarare, Et ibi populi præsentēs necessitates cōsiderent, ut inopiam, aduersam ualeitudinem, aut similia. Antē aduersus morbum comitalem colebāt Valentinum, aduersus morbum pecudum Antoniū, aduersus pestem Sebastianum, Rochum &c. In his omnibus necessitatibus doceantur auxiliū postulare à Deo, quia Deus omnibus necessitatibus nostris uult opitulari, ut hæc & similia populus assuescat Deo commendare. In his paruis rebus fidei tyrocinium faciendū est, sicut iacob ait: Si Dominus dederit mihi panem, aquam, uestem, erit mihi in Deum. Item, iumenta & homines saluabis Domine. Valde em̄ incommode docent, qui non adsuefaciunt uulgus ad postulandū auxiliū à Deo, etiā in corporalibus afflictionibus.

De Magistratibus.

Inter omnia charitatis officia præcipuum

puum est obedire Magistratibus. Hic locus diligenter est tractatus Roman. xiii. Tantum hoc agant cōcionatores, ut cū saepe enarrent populo, potest enim tractari in enarratione quarti præcepti, de honorâdis parentibus. Et diligēter doceant homines, etiam si Magistratus iniuriam faciunt subditis, tamen eam ferendam esse. Et nō parandam esse uindictā aduersus illos, iuxta sententiā, Qui resistit Magistratui, iudicium sibi acquirit,

Hic etiam exempla debent proponi, quibus uideant seditiones diuinitus grauissime punitas esse, sicut Chore, Amalech, Absalon, & multi alii testantur. Hæc multo utilius est inculcare multitudini, quàm assuefacere eos ad contemptum Magistratuum, hoc faciunt, qui incaute docent libertatem Christianam.

Hæc etiā de legibus, sententiis, & editis iudicum in singulis urbibus, docendi sunt, quod sint edicta diuina, hoc est, quod Deus illis obediri tanq̄ suæ uoci uelit. Sic enim ait Salomon: Diuinitio in la-

biis regis, id est, quicquid reges seu Magistratus pronunciant, id pro Dei uoce amplectendū est & obtemperandū, tanquam manifesta uoci de cælo.

Quidam indocti de legibus clamitāt, quod nō liceat uti Gentilibus, seu Imperatorum legibus, sed malunt res iudicari ex legibus Mosaicis. Hi quoq; errant, quia Deus approbat gladium & ordinationem Gentiliū Magistratum, Rom. xiii. i. Timo. ii. & Acto. xv. Luca iii. Esto te contenti &c.

Licet itaq; uti gētilibus legibus, quia Deus dedit nobis legem naturæ, quam sequētes, possumus leges de ciuilibus rebus condere, Deo placentes, ad Rom. ii. Habent legem scriptam in cordibus. Et sicut Deus non exigit à nobis Cæremonias Mosaicas, ita nec πολιτικὰ Mosaicā seu iudicialia, ut uocant.

Honore afficere Magistratus, est nō tantū obedire, sed summus gradus honoris est, pro eis orare, & Deo gratias agere, quod per eos qualicūq; pace fruimur:

ncc

S I A E S A X O N I A E.

nec omnia atrociniis & caedibus infesta
fiant. Inestimabile beneficiū est, qualē-
cunq; ordinationē civilem cōseruare iu-
dicando, puniendo fontes, prohibendo
caedes, furta, & similia. Huius beneficii
magnitudinem diligenter inculcent po-
pulo Concionatores.

De Timore Dei.

Supra dixi fidem non existere sine ti-
more Dei, hoc ideo diligentius est incul-
candum, quia Christus his, qui iustifi-
cati sunt tantum impendere periculi af-
firmat, ut dicat Satanam expulsum, cō-
nari redire, stipatum aliis septem, & ac-
cedere aliquando, ut nouissima fiant pri-
oribus peiora. Has insidias diaboli debet
declarare populo, quia Euangeliū reue-
lat & arguit potestates tenebrarū, Ioan.
xvi. Spiritus sanctus arguet mundū de
peccato, iusticia, & iudicio,

De Iusticia.

Mūdos. n. iudicat iusticiā esse tantū ex-
terna opa, seu civile obseruationē legis.

ARTIC. ECCLE.

Sed Spiritus sanctus docet nos, nostra opera non satisfacere Deo, sed Christum satisfactione & propitiatione esse, itaque fide iustificari.

De Iudicio.

Quia mundus non iudicat Satanam nobis nocere, sed Spiritus sanctus docet nos, potestatem Satanae debilitatam esse & Christo, sed impiis cum dominari & impellere ad omne genus flagitii.

Est autem duplex timor Dei, Quidam est sine fide credente, quod Deus misereatur nostri, & recipiat nos in gratiam, sicut Satanas timet Deum. Et quantum credat Euangelii historiam, tamen non credit sibi ignosci a deo. Huc pertinet quod Iacob ait, Dæmones credunt & contremiscunt. Hic timor uocatur seruilis.

Alius est timor, cum fide coniunctus, ita ut cor perterritum rursus erigat, & consoletur fides, credens deum esse placatum. Taliter sentiuntur & exercent sese mutuo timor & fides, nec ociosa sunt cogitationes animi, sed necesse est reuera perhorrescere

refcerc animos timore, & postea iterum
 consolationem & gaudium concipere.
 Hic timor uocatur filialis, de quo dictū
 est: Deū time, & mandata eius serua &c.
 Item, Timenti Deum, nō deerit ullum
 bonum.

DE SACRA
 mentis.

Baptismus est signum pœnitētiæ. Si
 cut eū imergimur aquæ, sic oportet
 nos semp terrefieri, mortificare ueterē
 hominē, id est, cōteri nos, seu perterrefie
 ri. Ideo habemus in Euāgelio p̄dicatio
 nem pœnitētiæ: Agite pœnitentiā, quia
 appropinquabit regnum cœlorū. Item
 habet adnexam promissionem: Qui cre
 diderit & baptizatus fuerit, saluus erit.
 Doceant igitur effectum baptismi per o
 mnem uitam debere durare, hoc est,
 semper nos debere pœnitentiam agere,
 & simul credere, quod Deus uelit nobis
 ignoscere. Et saepe admoneant huius ba
 ptismi populum.

ARTIC. ECCLĒ.

Item caueāt admittere rebaptizatio-
nem, quia prior baptismus paruulorum
improbari non potest, sicut nec circun-
cisio paruulorum. Et circuncisio & ba-
ptismus sunt eiufdem rei signum, Nec
ualet argumentum, paruulos nondum
habere rationem, ideo nec fidem posse
habere, quia Deus agit in eis, etiamsi
ratione non utantur, sicut apparet de cir-
cuncisione, Ego ero Deus eorum. Item,
Sinite paruulos ad me uenire.

E V C H A R I

stia Signum.

Primum sic doceant, iuxta Verbū
Christi esse cū pane uerū corp⁹ Chri-
sti, cū calice uerū sanguinē, quia Domi-
nus ita uocauit. Et Paulus ait discernen-
dū esse corpus Domini. Itē Christus ait:
Hic est calix nouum Testamentū, Testa-
mentum sanguine cōditum, non signo
sanguinis. Item, Panis quem frangimus
est communicatio corporis Christi, nō
ait.

ait, est communicatio spiritus Christi,
Huc faciunt ueterū scriptorū sententiæ.

Secūdo doceant, quod sicut Christus
instituit, ut utraque specie utamur, su-
mendami esse utranq; speciem. Cypria-
nus ait, q̄ nec minimū discedendum sit
à Christi mandato & præscripto. Sed ta-
men si adhuc aliqui infirmi essent, nec
satis eruditi, hi sinendi sunt suæ consci-
entiæ, ut altera specie tantū utantur. Et
hic docendi sunt homines, ne alter alte-
rum iudicet.

Tertio, quod maxime necessarium
est, manducatione corporali non iustifi-
cari homines, sed manducationem esse
signum, quod nos admoneat, ut creda-
mus nobis remitti peccata. Augustinus
uocat Sacramentum uisibile Verbum,
quia non aliter habet se, quàm ipsum
corporale Verbum, ut em̄ in aurem ip-
sum Verbum incurrit, ut moneat, sic
Sacramentum incurrit in oculos, ut mo-

A R T I C. E C C L E

neat nos promissionū diuinarum, & excitet ad credendum. Porro promissio ad nexa huic Sacramento hæc est, Corpus Domini traditum esse pro nobis. Item, Hic est calix noui Testamēti, id est, noua pmissio, scilicet promissæ gratiæ, & omnium bonorum spiritualium.

D E P O E N I -

tentia.

Iam dixi pœnitentiam non esse distinctum Sacramentū ab aliis, sed significari tum à Baptismo, tum à manducatione corporis Domini & sanguinis. Ita pœnitentia per omnem uitam durare debet, iuxta illud: Si spiritu facta carnis morificaueritis, uiuetis.

Partes pœnitentiæ sunt contritio, id est, dolor de admissio peccato, seu uere perhorrescere iudiciū Dei, & sentire quod sumus rei æternæ mortis. Talis contritio in aliis frigidior, in aliis uehementior est. Est igitur orandum, ut Deus efficiat uerissimā, sicut & Propheta Hieremias dicit

dicit: Postquam ostendisti mihi, percussit femur meum. Semper autem homines ad contritionem adhortandi sunt. Hac ipsa contritio uocatur Mortificatio ueteris hominis, uocatur etiam cognitio peccati, eamque Deus efficit.

Secunda poenitentiae pars est Confessio, quum Deo confitemur peccata, id est, fatemur nos iure puniri. Et tamen rogamus ueniam, iuxta Psalmum iiii. Dixi confitebor aduersus me iniustitiam, & tu remisisti impietatem peccati mei. Est & alia confessio, quae fit sacerdoti, in hac non est exigenda scrupulosa enarratio omnium debitorum, est enim impossibilis iuxta illud Psal. Delicta quis intelligit? Sed tamen ad Eucharistiam nemo admittendus est, nisi antea exploratus. Interrogari autem debent, non tantum quid de Eucharistia sentiant, sed etiam an doleant se peccasse, quomodo credant se consequi posse remissionem peccatorum. Postea hortandi sunt, ut proponant, si quo casu

ARTIC. ECCLĒ

maxime anguntur. Est etiam exponendum eis, quod Deus dedit claves ecclesiæ uice & loco Dei, itaq; absolutionis sententiæ credant propter Christum.

Satisfactio ita docenda est, non esse aliam satisfactionem, nisi passionē Christi, & sic augeatur in eis contritio, tanto pere displicere Deo peccatum, ut nulla creatura pro peccatis satisfacere poterit, sed ipsum solum Dei filium esse mittendū, qui satisfaceret. Necessē est igitur Deum uehementē odisse peccatum, & ualde duros esse, qui, cum uideant filiū Dei pro nostris peccatis occidi, non commouentur, nec cogitent, quantas penas daturi sint, quum pergunt peccare.

Secundo augeri fides debet, cum audiant tantam esse misericordiam, ut Christus ipse suam mortem uoluerit pro nobis offerre. Quæ potest alia uberior consolatio esse in corde afflicto, quàm cum audiant Christum peccata sustulisse, & suam satisfactionem uelle respici, non respici

S I A E S A X O N I A E.

respici nostra aliqua opera. Conscien-
tia enim horrore iudicii tacta, sentit ea
non esse satis ad placandum Deum. Fi-
des autem est certe sentire, quod propter
Christum peccata nobis cōdonata sunt.
Et quod Deus iam receptum in gratiā,
uelit regere & defendere.

D E C O N I V-

gio.

Diligenter etiā inculcari debet cōiu-
gibus, ut cogitēt, se adeo copulatos
esse, propterea credant illud uitæ genus
placere Deo, & Deum per omnia fortuna-
turum esse. Multæ sunt cōiugum aduer-
sitates. In his expectent à Deo cōsolatio-
nem, credant Deum opitulaturum esse,
quādoquidem per ipsum copulari sunt,
iuxta illud: Quos Deus coniunxit, ho-
mo non separet. Item Salomon: hauri-
et uoluptatē à Domino, quasi dicat, Do-
minus in aduersis cōsolabitur coniuges.
Sæpe uir, sæpe mulier, sæpe liberi peri-

H iiii

ARTIC. ECCLE.

elitabuntur. Aliquando angit eos inopia, aliquando educatio liberorum. In his casibus recurrant ad hanc auctoritatem: A Deo copulati estis. Itaque speremus & postulemus ab authore nostre societatis auxilium.

Secundo hortandi sunt coniuges, ut alter alterum toleret, in tanta infirmitate animorum humanorum, sæpe causas dissidii incidere, quas discant per patientiam mitigare. Hac de re diligenter præcepit Petrus.

Tertio docendi sunt, ut uasa sanctificent, hoc est, ut moderentur uoluptatē,

DE CASI

bus prohibitis,

SVperest, ut moneantur Pastores de casibus prohibitis coniugii, qui uarii incidunt, ideo in illis diiudicandis cauti esse debent. Primo, non admittatur, ut contrahant personæ contra gradus prohibitos in lege Mosi. Notum autem est, qui

qui gradus sint, Leuitici xviii, Alicubi a
 uunculus, aut patruus neptem ducit, hic
 quoq; casus in Leuitico prohibitus est.
 Propterea dissuadeant huiusmodi con-
 iugia.

Causa diuortii, est adulterium. Sed
 hic priusquam fiat diuortium, semper re
 conciliatio tentanda est, nec licet disce-
 dere ab adulterio, aut reuicere adulterā
 sine iudicio Ecclesiae, hoc est, eorum,
 quibus commisit Ecclesia.

Item non licet ei personae, quae disces-
 sit ab adultero, contrahere matrimoni-
 um cum alia, nisi diuortium coram Ec-
 clesia, id est, publice coram his, quibus
 commisit cognitionem Ecclesia, factū sit.

Quid si alter coniugum alterum dese-
 rit? Respondeo, In hoc casu nihil te-
 mere statuendum est, sed diligenter re-
 quiratur persona, quae discessit, nec in-
 nocenti personae permittatur aliud ma-
 trimonium contrahere, nisi antea per
 legitimos Magistratus sit requisita per-
 sona, quae discessit.

Quid si mulier ægrotet morbo Galli-
co, seu lepra, liceat aliam ducere? Res-
ponſio, Non licet, nec morbū esse cau-
ſam reſcindendi matrimonii, nec ſene-
ſta cauſa eſt diuidendi. Igitur Paſtores
in hiſ caſibus iudicādis cauti ſint. Quid,
ſi quis contraxit cum aliqua, & poſtea
etiam contraxit cum ſecunda, eamque
ſtuprauit, utram habebit? Reſpondeo.
Primam, quia fides data ualet, Secunda
decepa eſt. Non enim poteſt promitte-
re, quod alteri tradiderit. Sic præſentia
Iura decernunt, quibus obtemperare cō-
uenit.

Quod ſi quis ſtuprauit uirginem, an
cogēdus eſt ut ducat? Charitas eſt ut du-
cat, & ut hoc faciat, hortandus eſt, Sed
ſi nō uult ducere, dotet eam. Ea eſt in iu-
re pœna conſtituta ſtupranti, aut du-
cat, aut dotet.

Quod ſi quis ducat contra parentum
uoluntatem, debet retinere? Reſpon-
deo, æquum eſt, ut retineat, Quia quan-
quāms

SIAE SAXONIAE.

quàm parentes habeant ius aliquod, tamen eo iure uti debent sine iniuria aliorum. Debent tamen à Magistratibus aliqua mediocri pœna puniri, qui contrahunt contra uoluntatem parentum, si parentes hoc non ultro condonant liberis. Item sunt uidendæ causæ, cur parentes cupiant rescindi contractum.

DE TRADITIO.

nibus Humanis.

IN hoc postremo loco tractando, magna pars Concionatorū plurimū collocat temporis, quum loci pœnitentiæ, timoris, fidei, bonorum operum, obedientiæ erga Magistratus, multo magis necessarii sint ad instituendā conscientiam & mores, quàm hæc disputatio de traditionibus humanis. De timore Dei interim nihil dicunt: isti quid aliud faciunt, quàm quod ait Christus, glutunt Camelum, & colant culicem. Propterea moneo Concionatores, ut uulgo

recte de hoc loco dicant & caute. Tradant ea potius, quæ ad ædificationem faciunt, nempe superiores locos. Nimia enim infectatio traditionum humanarum, quid facit aliud, quàm ut uulgus adsuescat ad omniũ legum humanarũ, & diuinarum contemptum. Non enim discernit uulgus satis inter diuinas & humanas leges. itaq; hoc genus scandali summe cauendum est docentibus.

Traditionum, alia manifeste præcipiunt contra diuina præcepta, hæc non sunt seruanda, quia dicunt Apostoli Acto. v. Oportet Deo magis obedire, quàm hominibus. Huiusmodi sunt nondinationes Missarũ, Missæ pro defunctis. Nam Missa est instituta ut esset Sacramentũ, seu memoriale uiuorum, ad exercendũ eorum fidem, mortui uero nullo opere possunt exercere fidem suam. Sic etiam traditio est de cœlibatu, quia pugnat cum loco, ubi Paulus ait: Melius est nubere quàm uri. Cogit enim traditio illa eos

S I A E S A X O N I A E.

la eos, qui uruntur ad peccandum.

Secundo, quaedam traditiones sunt de mediis rebus. De his ita doceant, eas non esse necessarias ad iustificationem, sicut Christus ait: Frustra colunt me mandatis hominum. Sed inter has, quaedam sunt utiles ad pacem Ecclesiae, ut observatio Dominicae, aut aliarum feriarum Paschatis, Pentecostes, Natalis, aut similibus. Oportet certum diem populo constitui, quo conveniat ad discendum, nec semel tota historia Evangelica tradi potest. Quare alia aliis diebus traditur, alia in Paschate, alia in Pentecoste, alia in Natali docentur. Ad hunc usum tales traditiones servanda sunt, quia praecipit Paulus: Omnia fiat in Ecclesia decore. Erit enim confusio, si non constituantur certus dies multitudini, quo conveniat. Huiusmodi etiam ordinatio cantionum est. Effet enim confusio, si suam quisque cantionem decantaret, & non certam aliquam Cantilenam omnes canerent.

ARTIC. ECCLĒ

Sic igitur hæ traditiones sunt seruandæ, non tanquam necessariæ ad iustificationem, sunt tamen utiles ad pacem, & sicut longa ueste, non militari sacerdos libere utitur, & alia, aliò labore, uel negotio uti potest.

Si quis argumentatur, potestatibus esse obediendum, & potestatem præcipere omnes traditiones seruari. Item, Supra Cathedram Mosi sederunt scribæ, quicquid dicunt, facite. Respondeo: Obediendum est potestati, sed si præcipiat facere contra præceptum Dei, iam Deo plus obediendum est, & Christus iussit Pseudopphetas uitari. Porro omnes traditiones, etiam mediæ sunt contra Euangelion, quando exiguntur tanquam Dei præcepta necessaria ad iustificationem, quia Paulus ait: Nemo nos iudicet in cibo aut potu &c.

Item uocat doctrinas Dæmoniorum.
Sed in uiolandis tradiçõibus seruanda est moderatio, ne offendamus infirmos

mos. Infirmi autem sunt duplices, Alii accipiunt occasionē licentiæ, ut magna pars vulgi, nesciens quam ob causam liceat uiolare traditiones, nec discernunt inter præcepta dei, & traditiones hominum, iuxta induit contemptum omnium legum, diuinas & humanas traditiones contemnere. De hoc gradu scandali dictum est: Væ homini per quem ueniunt scandala. Alii sunt infirmi, qui nondū satis sunt instructi, & suspicantur doctrinam falsam esse, itaq; abalienantur à reliquis doctrinæ partibus necessariis. Paulus ait, se malle mori, quàm offendere fratrem. Item, Si haberē fidem, ut montes transferrem, charitatem autem non habeam, nihil sum. Cedit igitur in tali casu fides aliquandiu charitati, propterea huiusmodi offensiones diligenter uitandæ sunt. Hæc satis est monuisse.

De traditionibus hominum non prodest usque adeo multum quotidie disputare apud vulgus. Quare non potius hortamur

tur eos ad seruitutem? ut Paulus ait,
 Qui uocatus est in circūcissione, nō ac-
 cerfat præputium. Qui est apud eos, qui
 uescuntur carnibus, uescatur in nomine
 domini, Qui est apud alios non uescen-
 tes, non iudicet eos, & abstineat. Hoc
 consilium dedit Ambrosius matri Au-
 gustini, ut Romæ seruaret ritus Roma-
 nos, Mediolani Mediolanēses ritus, quā
 sciret quod non iustificent,

Diligenter etiam discernant Ecclesia-
 sticas traditiones, ne putent legibus ci-
 uilibus conscientias non teneri. De his
 enim Paulus ait: Obedite non solū pro-
 pter metum, sed etiam propter consci-
 entiam,

DE LIBERTA te Christiana.

Libertās Christiana primū hęc est, hā-
 bere remissionē peccatorū per Chri-
 stum, & consequi spiritum sanctum, per
 quē liberemur à potestate diaboli. Ioh.
 iiii

iii. Si uos filius liberarit, uere liberi estis. De hoc gradu libertatis diligēter docendum est, nam hæc affert cōscientiis maximam utilitatem. Nam qui luctantur cum peccatis, quum sciunt sibi promissum esse auxilium, aduersus infirmitatē carnis, aduersus diabolum, ne uincant, ne rapiantur ad peccandū, magnam habent consolationem.

Secūsus gradus, est liberatos esse nos à lege Mosi, sicut Paulus ait ad Ephe. ii. & Colossenses. ii.

Sunt autem legis tres partes, Decalogus, Cæremoniæ, & iudicialia. Sumus itaq; liberati ea pte legis, quæ nõ exigit iustitiam cordis. Hæ sunt cæremoniæ & iudicialia. In lege Mosi primogenitus habebat duas partes hæreditatis. Hæreditates diuidūtur nunc iuxta Romanas leges, licet enim uti gentilibus legibus, quia Deus approbavit gladium gentiū.

Item leges gentilium sunt ex legibus naturæ collectæ. Porro leges naturæ sūt

ARTIC. ECCLĒ.

etiā diuinæ leges, Rom.ii. Sunt autē tales, Neminem lædere, suum unicuique tribuere, ab alterius uxore abstinere, ceteris legibus matrimonia contrahere, alere sobolem, reddere gratiam, obedire Magistratibus. Hæc omnia Deus scripsit in animis nostris.

Quum autem uocamus diuinas, scriptas in saxo, cur non uocamus etiā leges diuinas, scriptas in cordibus nostris? In lege Mosi Decimæ tantum dabantur sacerdotibus, apud nos Decimæ illis dā dæ sunt, quibus eas Magistratus nostrī tradi iusserūt, Sic legibus nostris suspendimus fures, Lex Mosi non suspendit.

Decalogus autem exigit iustitiā cordis, propterea non est abrogatus, quia Christiana iustitia, est iustitia cordis, nō externa quadam uel Cæremonia, uel πολιτεία. Sed sicut Paulus ait. *πλιπέυμα ἐν οὐρανοῖς*. Propterea etiā Decalogus est repetitus in Euangelio, & exigitur, sicut ait Dominus: Non peribit *α*
περ

pex de lege. Hæc pars legis, quæ scripta est in cordibus, non potest aboleri, cum natura humana non sit abolita, in qua scripta semper extat. Hæc docentur copiose in Actis. xv.

Hunc gradum libertatis, de politicis ordinationibus, & judicialibus, oportet tenere eos, qui docent in Ecclesiis, quæ cum non tenerent ante biennium auctoritates seditionis, magna alimenta furoris sumperunt inde, qui Decimas uolebāt eripere nobilitati, uolebant uenationes publicari, syluas cōmunes reddere, quod erat prædam potius, quàm libertatem Christianam docere.

Postremo autē infimus gradus libertatis est, quod Deus non exigit ad iustificationem traditiones humanas. De hoc uno gradu, quem facile est ex prædictis cognoscere, tantum docent plerique de superioribus rebus magis necessariis, nihil aut raro loquuntur, quod est plane glus tire Camelum, & deuorare Culicem,

ARTIC. ECCLE
DE LIBERO

Arbitrio.

Volo etiam nōnihil de Libero arbitrio adscribere, quomodo doceri debeat, de quo pleriq; ualde incommo- de loquuntur.

Voluntas humana est ita libera, ut fa- cere aliquo modo possit iusticiam car- nis, seu iusticiam ciuilem, ubi lege & ui cogitur, ut Non furari, nō occidere, nō mœchari. Paulus enim, cum iusticiam carnis uocat, docet esse quandam iusti- tiæ partem, quam caro suis uiribus fa- ciat, Rom. ii. Gétes natura faciūt, quæ legis sunt. Quid autem faciunt nisi ciui- lem iusticiam? Exigit autem Deus ius- titiam hanc. i. Timoth. i. Lex est iniustus posita, uult Deus coherceri rudes & im- peritos doctrina legis.

Propterea doceant, in nostra ma- nu aliquo modo esse carnem frenare, & ciuilem iusticiam præstare, & hortentur diligenter ad recte uiuendū, quia Deus
hanc

hanc quoq; iustitiam exigit, & graui-
ter puniet illos, qui adeo negligēter uiuūt.
Nam sicut aliis donis Dei bene uti debe-
mus, ita etiam uiribus, quas Deus natu-
ræ tribuit, bene uti demus.

Sed has uires diabolus impedit, qui
agitat corda ad peccandū, & propemo-
dum cogit, id ergo moneant homines,
ut accendantur ad petendū auxilium à
Deo, ita Deus adiuuabit etiam natura-
lia dona.

Secundo, uoluntas humana non est
libera, si respicias opera spiritualia, ut
Veram fidem habere erga Deum, habe-
re uerum timorē, cor castum, deponere
concupiscentiā, sui amorem. Sic enim
ait Paulus: Animalis, id est, carnalis ho-
mo, non percipit ea, quæ dei sunt, Ro.
viii. Legi dei non potest subiici. Vera il-
la spiritualia nō potest efficere ratio, sci-
licet, timorem dei, castum cor, gaudi-
um, fidutiam in cruce. Atq; hoc est de-
um ueram Christianā iustitiam diuini

ARTIC. ECCLE

rus accipiendā esse. Ciuilis iustitia nō est
satis corā Deo, quāuis etiā deus exigit eā.

DE LEGE.

Lex est docenda propter duas causas,
habet enim duos effectus, coercere
carnem, & terrere conscientiam.

Primum igitur docenda est & urgen-
da, ut coerceantur rudes homines, iux-
ta illud, Lex est iniustis posita. Non enī
delectatur Deus ista uitæ feritate quo-
rundam, qui cum audierint non iusti-
ficari nos uiribus & operibus, somni-
ant se uelle expectari à deo, donec tra-
hantur, interea uiuunt impurissime, hi
maximas pœnas dabunt deo. Sunt igitur
ualde obiurgandi à docētibus in Ecclesia.

Secundo, docenda est lex, ut terreat
conscientias, iuxta illud: Per legem co-
gnitio peccati, id est, homines ad pœni-
tentiam uocantur, & per pœnitentiam
ad fidem, & ad iustitiam Christianam,

Hos

S I A E S A X O N I A E .

Hos duos effectus legis ob oculos , & in
conspectu habeant , hi qui docent in Ec-
clesiis , diligenter tradunt doctri-
nam legis , alioqui , ubi do-
ctrina fidei sine lege tra-
ditur , infinita scan-
dala oriun-
tur ,
vulgus fit
securum , & somni-
ant se habere iustitiam fidei ,
quia nesciunt fidem in his tantum
esse posse , qui habent contri-
ta per legem
corda .

F I N I S .

In hunc effectus legis operibus. Et in
venerunt habere; in qui docent in Ec
clia, diligenter tradunt doctri-
nam legis, aliquid, nisi do-
ctus, aliter legere
sunt, in hunc ten-
dunt omnia.

in
natura
sunt, et semper
ante habere iustitiam fidel-
iter, in hunc ten-
dunt, qui habent coram
in per legem
coram.

P I N I S

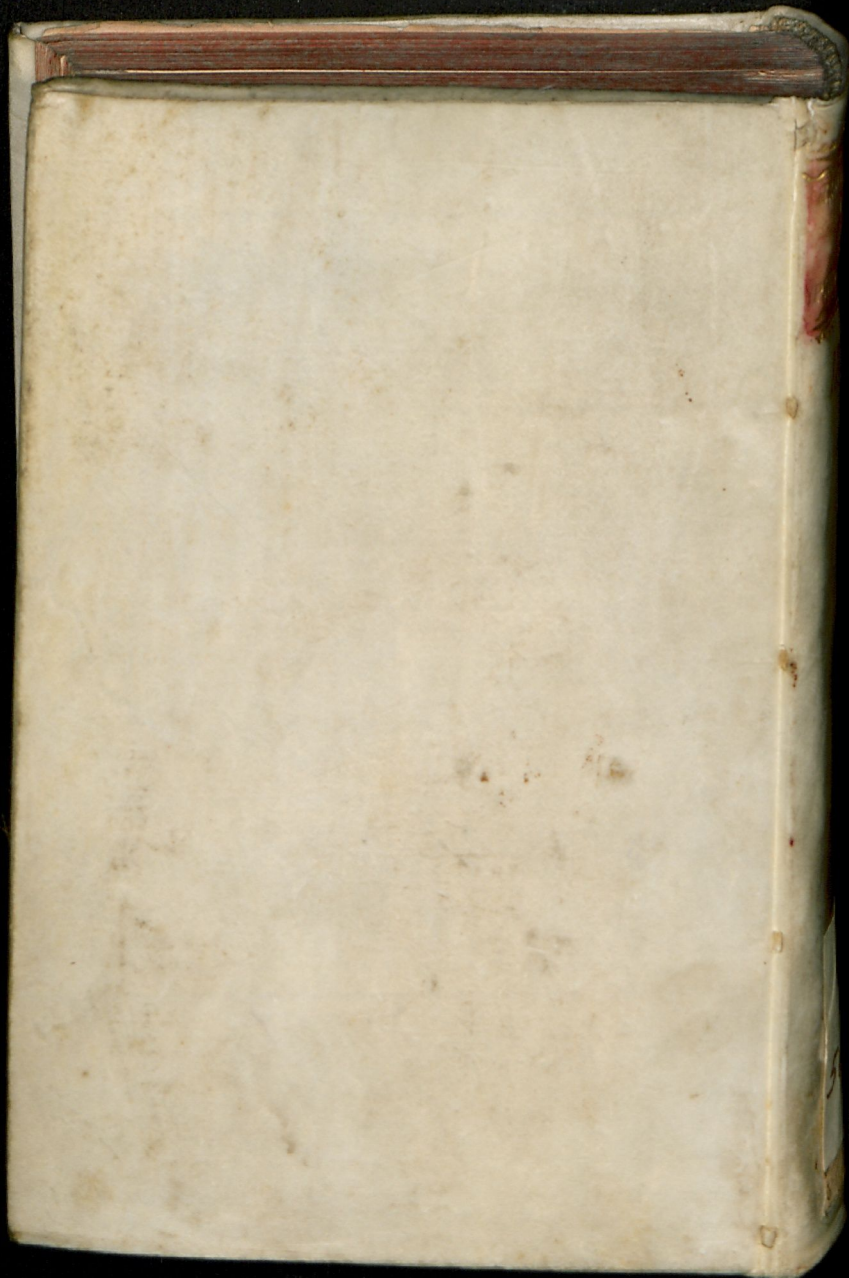
56 051

AB 56 051

(X2798667)

56.

103.

uellas plantas inserat. Tam potentem ac felicem linguam precamur episcopis nostris, precamur principibus, magistratibus, & populo cor docile, cor tractabile cor carneum, cor auritum & alatum, nec elingue, auritum, ut pastoribus ad meliora uocantibus libenter auscultent, alatum, ut eos strenue praecedentes per uiam Euangelicam alacriter sequantur, nec desit lingua quae plebs imperiti ad episcoporum benedictionem clare respondeat, Amen. Ita fiet, ut si omnes sinceris animis conuersi fuerimus ad dominum, ille uicissim factus propitius, auertat hanc miserandam tempestatem à uobis, & reddita serenitate, pariter omnes in domino gaudebimus. Sermonis cursus deduxit nos ad linguam angelicam, quae sacerdotum est & episcoporum, de qua quod dominus dederit, prosequemur in

ADVERSVS

ANABAPTISTAS PHILIPPI MELANCHTHONIS IUDICIUM.

ITEM

An Magistratus iure possit occidere Anabaptistas,
Iohannis Brentij Sententia.

ITEM

Articuli, inspectionis Ecclesiarum

